

MONITORING KONDYCJI SEKTORA EKONOMII SPOŁECZNEJ w Małopolsce

Wybrane
zagadnienia

Skrócony raport z badań za 2018 r.

Biblioteka Małopolskiej
Ekonomii Społecznej

MAŁOPOLSKA

INSTYTUCJA
WOJEWÓDZTWA
MAŁOPOLSKIEGO

20 lat

Publikacja powstała w ramach projektu „Małopolski Ośrodek Koordynacji Ekonomii Społecznej”

Wydawca:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie
ul. Piastowska 32
30-070 Kraków
www.es.malopolska.pl

Autor:

Marta Bohdziewicz-Lulewicz
Anna Rychty-Mierzwa

Projekt okładki i skład:

YOHO Agencja Reklamowa
www.yoho.pl

Druk:

Drukarnia Papillon Rafał Krasny
ul. Obrońców Modlina 9, 30-733 Kraków
www.drukarniapapillon.pl

ISBN 978-83-955966-0-5

Nakład: 300 egz.

Publikacja dostępna jest także w wersji elektronicznej pod adresem:

www.es.malopolska.pl

Kopiowanie i rozpowszechnianie może być dokonane z podaniem źródła.

Publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie.

Monitoring kondycji sektora ekonomii społecznej w Małopolsce

Skrócony raport z badań za 2018 r.

Spis treści

Wykaz używanych skrótów..... 3

Wprowadzenie..... 4

1. Metodologia i realizacja
badania..... 5

2. Wnioski i rekomendacje..... 8

Wnioski i rekomendacje z badań
przedsiębiorstw społecznych i podmiotów
ekonomii społecznej 8

Wnioski i rekomendacje z badania
jednostek reintegracyjnych 11

Wnioski i rekomendacje z badania
samorządów 14

3. Charakterystyka podmiotów
ekonomii społecznej uczestniczą-
cych w badaniu..... 18

Przedsiębiorstwa społeczne 18

Jednostki reintegracyjne 19

Podmioty ekonomii społecznej inne niż
przedsiębiorstwa społeczne i jednostki
reintegracyjne 21

4. Działalność społeczna podmiotów
ekonomii społecznej..... 23

Działalność społeczna przedsiębiorstw
społecznych na tle ogółu podmiotów
ekonomii społecznej 23

Działalność jednostek reintegracyjnych
w obszarze aktywizacji
społeczno-zawodowej 26

5. Zasoby ludzkie w małopolskim
sektorze ekonomii społecznej... 32

Zasoby ludzkie w przedsiębiorstwach
społecznych 32

Zasoby ludzkie w jednostkach
reintegracyjnych 36

Zasoby ludzkie w podmiotach ekonomii
społecznej innych niż przedsiębiorstwa
społecznej i jednostki reintegracyjne 39

6. Współpraca sektora ekonomii
społecznej z otoczeniem.....43

7. Działalność ekonomiczna.
Bariery funkcjonowania i oczeki-
wania wobec systemu wsparcia . . 52

8. Współpraca małopolskich samo-
rządów z sektorem ekonomii
społecznej..... 57

Charakterystyka JST uczestniczących
w badaniu 57

Zakres podmiotowy i satysfakcja ze
współpracy 58

Obszary współpracy 59

Formy współpracy 60

Wsparcie samorządów dla jednostek
reintegracyjnych 62

Potencjał sektora ekonomii społecznej
w obszarze świadczenia usług społecznych
i rozwoju lokalnego 63

Ekonomia społeczna w lokalnych
dokumentach strategicznych
i programowych 64

Inicjatywa lokalna, fundusz sołecki,
budżet obywatelski oraz klauzule
społeczne w zamówieniach
publicznych 67

9. Zestawienie materiałów
źródłowych..... 71

Wykaz używanych skrótów

BIP – Biuletyn Informacji Publicznej

BPRON – Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych

CAS – Centralna Aplikacja Statystyczna

CAWI – wywiad przez Internet, prowadzony za pomocą udostępnienia respondentom kwestionariusza internetowego (Computer Assisted Web Interviewing)

CIS – centrum integracji społecznej

DPS – dom pomocy społecznej

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

ES – ekonomia społeczna

JST – jednostka samorządu terytorialnego

KIS – klub integracji społecznej

KOM – Krakowski Obszar Metropolitarny

MUW – Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie

NGO – organizacje pozarządowe (non-governmental organisation)

OPS – ośrodek pomocy społecznej

OSP – ochotnicza straż pożarna

OWES – ośrodek wsparcia ekonomii społecznej

PCPR – powiatowe centrum pomocy rodzinie

PES – podmiot ekonomii społecznej

PFRON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

PS – przedsiębiorstwo społeczne

PUP – powiatowy urząd pracy

ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

RPW – roczny plan współpracy z organizacjami pozarządowymi

SPSS – Statistical Package for the Social Sciences

SRL – strategia rozwoju lokalnego

SRPS – strategia rozwiązywania problemów społecznych

UMWM – Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego

WTZ – warsztat terapii zajęciowej

ZAZ – zakład aktywności zawodowej

ZPCh – zakład pracy chronionej

WPROWADZENIE

Niniejsze opracowanie powstało na bazie trzech badań, których wynikiem są raporty pn.:

1. „Monitoring podmiotów ekonomii społecznej w Małopolsce. Raport z IX edycji badań.”¹
2. „Monitoring kondycji jednostek reintegracyjnych w Małopolsce. Raport z III edycji badań.”²
3. „Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej w Małopolsce. Raport z VII edycji badań.”

Pełne wersje raportów są dostępne do pobrania na stronie:
www.monitoring.es.malopolska.pl

Powyższe badania mają charakter ilościowy, zaplanowane zostały jako działanie cykliczne, realizowane co roku, co pozwala obserwować zmiany w sektorze ekonomii społecznej w Małopolsce oraz w zakresie współpracy jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej. Wszystkie badania zrealizowane zostały za pomocą ankiety internetowej. W przypadku monitoringu jednostek reintegracyjnych oraz samorządów badaniu

ankietowemu towarzyszyła analiza danych zastanych.

Przeprowadzenie badań oraz opracowanie raportów zostało wykonane w ramach projektu „Małopolski Ośrodek Koordynacji Ekonomii Społecznej – etap II”, realizowanego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie w ramach Osi Priorytetowej 9 Region spójny społecznie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego, Działanie 9.3 Wsparcie ekonomii społecznej.

Bardzo dziękujemy wszystkim osobom, które poświęciły swój czas na uzupełnienie kwestionariusza ankiety!

- 1 Dla potrzeb niniejszego raportu po raz pierwszy w ramach monitoringu sektora ekonomii społecznej w Małopolsce dokonano odrębnej analizy danych dotyczących przedsiębiorstw społecznych.
- 2 Ze względu na specyfikę swej działalności jednostki reintegracyjne zostały wyłączone z ogólnego badania podmiotów ekonomii społecznej i dedykowano im odrębną ankietę.

1. Metodologia i realizacja badania

Badanie przedsiębiorstw społecznych

Badaniem objęto wszystkie przedsiębiorstwa społeczne (PS), czyli podmioty spełniające kryteria związane z zatrudnieniem osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, prowadzeniem działalności ekonomicznej, demokratycznym zarządzaniem i przeznaczaniem zysku na rozwój podmiotu i cele społeczne. Status PS, weryfiko-

wany przez ośrodki wsparcia ekonomii społecznej (OWES), na dzień 10 maja 2019 r. w Małopolsce posiadało 68 organizacji.

Badanie ankietowe (CAWI) realizowane było od maja do końca czerwca 2019 r. Ankietę wypełniło 50 z 68 PS (73,5%), w tym: 100 % spółdzielni socjalnych (23), 60% fundacji (10 z 17), 60% stowarzyszeń (6 z 10), 61% spółek non profit (11 z 18).

Badanie jednostek reintegracyjnych

Badanie jednostek reintegracyjnych składało się z dwóch faz. Pierwszą z nich była analiza „desk research”, której podstawę stanowiły rejestry i dane statystyczne dostępne na stronach internetowych takich instytucji jak: Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych (BPRON), Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON), za pośrednictwem Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS) bądź udostępnionych na wniosek Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie (ROPS) przez PFRON, Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie (MUW) oraz Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego (UMWM).³

Badaniem „desk research” objęte zostały wszystkie jednostki reintegracyjne działające w 2018 r. w województwie małopolskim dłużej niż 3 miesiące, obecne w bazach danych i rejestrach właściwych instytucji publicznych według stanu na dzień 31 grudnia 2018 r.⁴

Drugim elementem badania była ankieta internetowa (CAWI) realizowana od kwietnia do maja 2019 r. Udział w niej wzięło 8 z 13 centrów integracji społecznej (CIS), 23 z 30 klubów integracji społecznej (KIS),

35 z 67 warsztatów terapii zajęciowej (WTZ) oraz 6 z 10 zakładów aktywności zawodowej (ZAZ) (60% populacji jednostek reintegracyjnych).

Badanie podmiotów ekonomii społecznych innych niż przedsiębiorstwa społeczne i jednostki reintegracyjne

Badaniem objęto wszystkie podmioty gospodarcze zarejestrowane na dzień 28 lutego 2019 r. w rejestrze REGON wybrane wg określonej szczególnej formy prawnej: fundacje, spółdzielnie, stowarzyszenia, w tym ochotnicze straże pożarne (OSP), z siedzibą działalności na terenie województwa małopolskiego. Z 8496 jednostek znajdujących się w bazie, ze względu na charakter badania – ankietę internetową, mail został rozesłany do 2984 podmiotów dysponujących adresem e-mail.

Badanie CAWI realizowane było od maja do czerwca 2019 r. W badaniu wzięły udział 392 organizacje. Należy zaznaczyć, że zarówno z powodu niskiej responsywności, jak i zastosowanej techniki gromadzenia danych wyniki nie są reprezentatywne dla badanej populacji.

3 Por. Zestawienie materiałów źródłowych.

4 BPRON, Baza adresowa WTZ, <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/art,10,warsztaty-terapii-zajeciowej> MUW, Wyciąg z rejestru jednostek organizacyjnych, którym Wojewoda Małopolski nadał status centrum integracji społecznej, https://www.malopolska.uw.gov.pl/doc/Rejestr_CIS.doc, Rejestr Klubów Integracji Społecznej prowadzony przez Wojewodę Małopolskiego, http://www.malopolska.uw.gov.pl/doc/Rejestr_KIS_2019.xlsx, Wykaz zakładów aktywności zawodowej działających na terenie województwa małopolskiego, http://www.malopolska.uw.gov.pl/doc/wykaz_zaz.xls [dostęp: 01.07.2019].

Badanie samorządów lokalnych

Badaniem objęto wszystkie jednostki samorządu terytorialnego (JST) na poziomie gmin i powiatów z terenu Małopolski, czyli 182 gminy oraz 19 powiatów ziemskich.

Badanie CAWI realizowane było od marca do kwietnia 2019 r. Ankieta została skierowana do pracowników urzędów gminy/miasta i starostw lub samorządowych jednostek organizacyjnych odpowiedzialnych za współpracę z organizacjami pozarządowymi. Dane teled adresowe, w tym adresy e-mail zostały pozyskane z Biuletynu Informacji Publicznej (BIP), aktualizowane poprzez rozmowy telefoniczne lub weryfikację adresu na stronie internetowej JST.

W badaniu wzięły udział 162 jednostki samorządu terytorialnego, w tym 145 gmin (80% wszystkich gmin) oraz 17 z 19 powiatów. Łącznie w VII edycji badania udało się pozyskać odpowiedzi od 80,6% populacji gminnych i powiatowych JST.

Uwagi dotyczące prezentacji danych

Przy charakterystyce wyników poszczególnych problemów badawczych pod wykresem umieszczono liczbę (N) podmiotów, które udzieliły odpowiedzi na dane pytanie (wynika to z faktu, że nie wszystkie badane podmioty wypełniły ankietę w całości). W przypadku, gdy podstawę prezentacji wyników stanowiła analiza „desk research”, „N” odnosi się do liczby podmiotów, od których pochodziły dane, brane pod uwagę podczas analizy.

Wnioski i rekomendacje

Wnioski i rekomendacje z badań przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej

1. Założycielami PES są w zdecydowanej przewadze osoby fizyczne (86%), w przypadku PS – w 40%. Organizacje pozarządowe dały początek tylko 3% badanych PES oraz 37% organizacji posiadających status przedsiębiorstw społecznych, które też mają trzykrotnie wyższy udział administracji jako swojego założyciela w porównaniu do PES.
2. Widać dużą różnicę w zakresie źródeł finansowania ogółu PES i podmiotów, które uzyskały status przedsiębiorstwa społecznego. Otóż przedsiębiorstwa społeczne w procesie założycielskim głównie korzystały ze środków publicznych (57%); w przypadku badanych PES mamy inne proporcje – 3/4 powstała ze środków prywatnych.
3. Czas funkcjonowania badanych przedsiębiorstw społecznych i PES znacząco się różni – PS są relatywnie młodymi organizacjami (70% działa nie więcej niż 2

lata), natomiast PES, które wzięły udział w badaniu to w zdecydowanej większości organizacje działające długo: powyżej 10 lat (65%) i dłużej niż 5 do 10 lat (19%).

4. Bardzo niewielki odsetek badanych PES może pochwalić się konkretnymi liczbami wspartych osób w zakresie trudnego zadania, jakim jest aktywizacja zawodowa. Natomiast jeśli już PES działają na omawianym polu, wykazują się dużo większą skalą wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym niż przedsiębiorstwa społeczne. Ten fakt nie dziwi w kontekście tego, że PS są częściej małymi organizacjami, dla których średnio 5 pracowników rekrutujących się z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym jest i tak dużym wyzwaniem dla prowadzonej działalności. Warto też zaznaczyć, że przedsiębiorstwo społeczne poprzez swe zaangażowanie w działalność gospodarczą koncentruje się głównie na produkcji lub/i usługach, a w stosunku do osób zatrudnionych nie ma interesu organizować im staży czy tym bardziej przygotowywać do zatrudnienia na otwartym rynku pracy, dbając raczej by pracownik docelowo pracował w PS. Niemniej jednak analiza działalności tych wybranych PES, które zajmują się aktywizacją zawodową pokazuje, że mogłyby one starać się, o ile prowadzą działalność ekonomiczną, o status przedsiębiorstwa społecznego, doskonale realizując podstawowy cel przedsiębiorstwa społecznego – przygotowanie i zatrudnienie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

5. Podmioty ekonomii społecznej pod względem zatrudnienia są bardziej zróżnicowane – duża część z nich nie zatrudnia pracowników w ogóle, jest też dużo PES, które są dużymi pracodawcami (zatrudniają ponad 100 pracowników).

6. Zarówno PES jak i PS zatrudniają pracowników głównie na umowę o pracę, umowy cywilno-prawne są nieco bardziej popularne w szerokiej grupie PES.

7. Z zatrudnienia subsydiowanego korzysta 1/3 PS i zaledwie 13% PES, przy czym PES korzystające z subsydiów zatrudniają na większą skalę niż PS.

8. To głównie PS zatrudniają osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. W PES tego typu pracownicy są w 22% organizacji, a odsetek osób zagrożonych wykluczeniem społecznym wynosi 15% wszystkich pracowników zatrudnionych w badanych podmiotach. W przypadku przedsiębiorstw społecznych zdecydowana większość - 91,5% posiadała minimum 1 pracownika w najtrudniejszej sytuacji społeczno-zawodowej; a odsetek osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w ogóle pracowników stanowił 60%. Należy jednak przyznać, że średnia i mediana osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w PS i PES (tylko w tych, które zadeklarowały zatrudnienie interesującej nas grupy) jest podobna i oscyluje wokół 6 (średnia) i 5 (mediana). Można zatem wnioskować, że wśród ogółu PES wyróżnia się grupa nakierowana na tworzenie miejsc pracy dla osób oddalonych od rynku – potencjalnych PS.

- 9.** Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym zostały zatrudnione przez przedsiębiorstwa społeczne głównie w ostatnim roku, w przypadku PES – około połowa to nowi pracownicy, reszta związana jest z PES od dłuższego czasu.
- 10.** Stabilność zatrudnienia mierzona statystykami dotyczącymi liczby osób, z którymi rozwiązano umowy o pracę w 2018 r. jest podobna dla PES i PS (średnie i mediany ok. 2).
- 11.** 63% PS zwolniła minimum jedną osobę zagrożoną wykluczeniem społecznym, w sumie w 2018 r. rozwiązano umowę z 23,6% wszystkich osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Również więcej niż połowa PES deklarujących zatrudnienie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, rozwiązała umowę o pracę z minimum 1 osobą. W sumie przestało pracować 30% z ogółu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 12.** Badane PES mają lepsze wyniki od PS w zakresie odsetka osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które po rozwiązaniu stosunku pracy z organizacją znalazły zatrudnienie na otwartym rynku (PES – 53%, PS – 34% osób zagrożonych wykluczeniem społecznym).
- 13.** Jako rekomendację dotyczącą wsparcia PS w zakresie zasobów ludzkich należy wskazać monitoring OWES dotyczący stabilności miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz objęcie różnorodnym wsparciem (np. coaching, wsparcie psychologiczne, itp.) menadżerów PS i pracowników, wszystko po to, by pomóc w ustabilizowaniu świadczenia pracy przez osoby zagrożone wykluczeniem społecznym w PS.
- 14.** Plany zatrudnieniowe na najbliższy rok wyglądają bardziej optymistycznie w przypadku przedsiębiorstw społecznych – 47% PS zamierza zwiększyć zatrudnienie w porównaniu z 20% PES.
- 15.** Wpływ członków na kluczowe decyzje w organizacji jest nieco wyższy w przedsiębiorstwach społecznych niż w ogóle podmiotów ekonomii społecznej, choć różnice nie są aż tak znaczące. Natomiast dużą różnicę można zaobserwować w deklaracji wpływu, jaki mają pracownicy na istotne kwestie podejmowane w organizacji. Jest on znacznie większy w przedsiębiorstwach społecznych, których odsetek gdzie pracownicy mają duży lub średni wpływ wynosi blisko 80%, w stosunku do 50% PES.
- 16.** Odsetek przychodu, który wygenerowała działalność ekonomiczna w przedsiębiorstwach społecznych jest znacznie wyższy niż dla ogółu PES – w przypadku stowarzyszeń i fundacji mających status PS średnia i mediana wynosiła w 2018 r. 50% pozostałe formy PS (spółdzielnie i spółki non profit) blisko w 100% generowały przychód z rynku. Ponad 62% przedsiębiorstw społecznych, które odpowiedziały na pytanie o efekt ekonomiczny osiągnięty w 2018 r. odnotowało zysk z działalności (dla porównania –

37% ogółu PES), stratę odnotowało co dziesiąte PS (17% PES).

17. Przedsiębiorstwa społeczne dużo bardziej optymistycznie patrzą na swoją finansową przyszłość – w odróżnieniu od PES, żadne nie obawia się pogorszenia swojej sytuacji finansowej, 2/3 za to spodziewa się jej poprawy.

18. Główne bariery działania na rynku z perspektywy PS na tle ogółu PES:

- profil pracowników (jest problemem dla 43% PS, w porównaniu z 7% dla ogółu PES),
- wysoki odsetek PS przyznaje, że nie posiada doświadczenia w prowadzeniu tego typu działalności (21% PS w stosunku do 8% PES),
- przedsiębiorstwa społeczne, zapewne przez to, że są młodymi organizacjami, wskazują na problem związany z brakiem wyposażenia (parku maszynowego czy środków transportu) – 19% PS w stosunku do 10% PES,
- pod kilkoma względami PS i PES nie różnią się od siebie – jedni i drudzy zauważają, że barierą działania są trudności w pozyskaniu środków finansowych oraz biurokracja i przepisy prawne.

19. Oczekiwane formy wsparcia badanych PS na tle ogółu PES:

- największą potrzebą badanych PS są dotacje – zadeklarowało tak 72% przedsiębiorstw społecznych (dla porównania 22% PES),
- istnieje potrzeba zapewnienia spe-

cialistycznych szkoleń dla małopolskich PS w 2019 r. – na zainteresowanie tego typu wsparciem wskazało 51% PS,

- granty są atrakcyjną formą wsparcia dla połowy PS i połowy PES,
- dużym zainteresowaniem wśród PS cieszą się usługi marketingowe (45% w stosunku do 24% PES),
- nieco mniejsze jest zapotrzebowanie badanych PS (w stosunku do ogółu PES) na usługi księgowe i prawne, choć wynosi 36%.

Wnioski i rekomendacje z badania jednostek reintegracyjnych

1. Oparty na podmiotach reintegracyjnych system wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w Małopolsce w skali kraju należy ocenić jako rozwinięty w relatywnie wysokim stopniu. Mimo wzrostu liczby jednostek reintegracyjnych w naszym regionie, jaki nastąpił w latach objętych kończącą się perspektywą finansową UE, niezmiennie charakteryzuje się on różnorodnym stopniem kompleksowości zarówno pod względem liczby, a więc i dostępności, poszczególnych podmiotów wsparcia, jak i ich wzajemnej kompatybilności. Z dużą liczbą warsztatów terapii zajęciowej (67) w województwie nie koresponduje adekwatna do potrzeb liczba zakładów aktywności zawodowej (10), które stanowić mogłyby w sposób naturalny miejsce zatrudnienia dla beneficjentów WTZ. Podobny dysonans istnieje w przypadku klubów (31) i cen-

trów integracji społecznej (13). Dodatkowo mamy do czynienia z różnym poziomem rozwoju systemu wsparcia na rzecz włączenia społecznego w poszczególnych powiatach, a co za tym idzie i w poszczególnych subregionach. Sytuacja taka w negatywny sposób rzutuje na możliwości pełnego korzystania z usług w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej.

Z drugiej strony rola instrumentów ekonomii społecznej w aktywizacji zawodowej osób znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy nadal wydaje się być niedoceniana przez lokalnych decydentów, o czym świadczy relatywnie niewielki zakres współpracy między instytucjami samorządowymi a jednostkami reintegracyjnymi. Tymczasem tworzenie nowych podmiotów reintegracyjnych w korespondencji z lokalnymi potrzebami oraz lokalnym potencjałem rynku pracy powinno być poddane głębokiej refleksji podczas planowania interwencji w obszarze włączenia społecznego na poziomie lokalnym. Niezbędne jest zaangażowanie samorządu we współpracy z podmiotami ekonomii społecznej w rzetelną diagnozę potrzeb lokalnego systemu wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym a następnie kreowanie instytucjonalnych form wsparcia zapewniających realizację pełnej ścieżki aktywizacji społeczno-zawodowej, której celem jest stabilne zatrudnienie.

2. Dominującym źródłem finansowania działalności jednostek reintegracyjnych

w Małopolsce pozostawały w 2018 r. środki publiczne, w tym o charakterze dotacyjnym (projektowym). Bariery dotyczące aspektów finansowych funkcjonowania jednostek reintegracyjnych podnoszone są przez ankietowane podmioty zarówno w kontekście ich działalności w obszarze aktywizacji społeczno-zawodowej jak i ekonomicznej. Wskazane są działania na rzecz stworzenia nowego modelu finansowania jednostek reintegracyjnych o charakterze systemowym oraz kreowanie sytuacji sprzyjających ich większej samodzielności ekonomicznej, np. poprzez poszerzenie możliwości rozwoju działalności ekonomicznej. Potrzeba ta jest szczególnie istotna ze względu na zgłaszany przez ankietowanych problem w postaci niskiego poziomu wynagrodzeń w sektorze i związane z tym trudności z pozyskaniem nowych pracowników, które znacząco wpływają na jakość świadczonych usług reintegracyjnych i ich dostępność.

3. Poza brakiem stabilności finansowej największą barierą dla rozwoju działalności ekonomicznej badanych jednostek reintegracyjnych w 2018 r. pozostawał brak odpowiedniej liczby zleceń lub zamówień. W tym kontekście nadal wyzwaniem jest zwiększenie obecności podmiotów reintegracyjnych jako potencjalnych dostawców towarów i usług w świadomości lokalnych decydentów i przedstawicieli sektora biznesowego, a z drugiej upowszechnienie klauzuli społecznej w zamówieniach publicznych realizowanych przez instytucje administracji publicznej.

4. W 2018 r. małopolskie jednostki reintegracyjne realizowały wsparcie w sumie dla 5 tys. 146 osób. Oznacza to wzrost w porównaniu do poprzedniego roku objętego badaniem o 205 osób, które korzystały z pomocy. Niestety wraz ze wzrostem liczby uczestników wsparcia nie idzie wzrost efektywności jednostek reintegracyjnych w zakresie aktywizacji zawodowej beneficjentów. Samodzielność ekonomiczną w 2018 r. uzyskało zaledwie 19% beneficjentów CIS oraz 18,6% uczestników KIS. Uczestnictwo w WTZ w 2018 r. zakończyło w sumie 184 osoby, z czego 49 osób (26,53%) podjęło zatrudnienie. Oczywiście należy zaznaczyć w tym miejscu, że w związku z obecnie obserwowanym chłonnym rynkiem pracy jednostki reintegracyjne pracują aktualnie z osobami najdalej od tego rynku pracy oddalonymi, co nie pozostaje bez wpływu na czas niezbędny do uzyskania rezultatu w postaci usamodzielnienia się beneficjenta.

5. Małopolskie przedsiębiorstwa społeczne, w tym spółdzielnie socjalne, nadal w nikłym stopniu tworzą miejsca pracy dla osób korzystających ze wsparcia podmiotów reintegracyjnych, m.in. ze względu na mało drożną (z przyczyn o charakterze systemowym) ścieżkę wsparcia w ramach aktywizacji zawodowej osób w trudnej sytuacji życiowej, w szczególności osób z niepełnosprawnościami. W celu poprawy tego stanu rzeczy korzystne mogłyby stać się preferencje w ramach systemu wsparcia dotacyjnego realizowanego przez OWES dla tworzenia przedsiębiorstw społecznych

przez organizacje prowadzące jednostki reintegracyjne.

6. Badane podmioty reintegracyjne charakteryzuje niski współczynnik współpracy wewnątrzsektorowej, aczkolwiek w porównaniu z wynikiem poprzednich badań sytuacja w tym względzie ulega ciągłej poprawie (w 2018 r. nie współpracowało 21,6% ankietyowanych, a w 2016 r. badane podmioty reintegracyjne deklarujące brak współpracy wewnątrzsektorowej stanowiły aż 30,5%). Niski stopień współpracy dotyczy w szczególności niezmiennie KIS i CIS, a uwzględniając typ organizacji prowadzącej podmiot – podmiotów prowadzonych przez JST. Największy problem w obszarze rozwoju współpracy wewnątrzsektorowej stanowi nadal zbyt duże obciążenie bieżącą działalnością oraz brak środków finansowych na rozwój współpracy. Relatywnie mniej jednostek niż w poprzednim roku objętym badaniem nie dostrzegało korzyści ze współpracy partnerskiej (16 na 73 podmioty w 2018 r., 14 na 65 badanych w 2017 r.), mniejsze znaczenie zdaje się też odgrywać jako bariera konkurencja wewnątrzsektorowa. Z deklaracji badanych podmiotów wynika, że wśród preferencji dotyczących istotnych dla rozwoju organizacji pól współdziałania wyraźnie wyróżnia się wymiana dobrych praktyk. Jednocześnie ankietyowani pozostają nadal w niewielkim stopniu zainteresowani wspólnym działaniem na rzecz interesów swego środowiska jak i współpracą w formule grup zakupowych.

7. W świetle ankiety w 2018 r., w porównaniu do poprzednich lat, obserwujemy dalszy spadek zaangażowania jednostek reintegracyjnych w swych wspólnotach lokalnych. W środowiskach lokalnych najbardziej aktywną grupą jednostek reintegracyjnych pozostają W TZ, a najmniej są tym zainteresowane KIS. Pownownie najmniejszą aktywnością na gruncie lokalnym wykazały się podmioty prowadzone przez JST. Najbardziej powszechnym wyrazem obecności podmiotów reintegracyjnych w społecznościach lokalnych jest niezmiennie organizacja wydarzeń integrujących społeczność.

Dostrzegamy również zmniejszenie zakresu współpracy międzysektorowej w porównaniu do poprzedniego roku objętego badaniem. W kontekście zadań z zakresu aktywizacji zawodowej realizowanych przez jednostki reintegracyjne szczególnie niepokojący w porównaniu do ubiegłego roku objętego badaniem jest spadek liczby deklaracji dotyczących współpracy z pracodawcami (choć z drugiej strony ten typ partnera wymieniany jest przez ankietowanych w drugiej kolejności, po najważniejszym partnerze, którym jest urząd gminy). W świetle zadań statutowych jednostek reintegracyjnych wzmocnienia wymagałaby również współpraca W TZ z takimi placówkami wsparcia jak domy pomocy społecznej oraz środowiskowe domy pomocy. Docenić możemy niewielki wzrost liczby podmiotów reintegracyjnych kooperujących z powiatowymi urzędami pracy. W celu zwiększenia obecności jednostek

reintegracyjnych na forum lokalnym niezbędna jest aktywna, animacyjna rola samorządu oraz ośrodków wsparcia ekonomii społecznej.

8. Tymczasem w 2018 r. jednostki reintegracyjne w niewielkim stopniu korzystały z oferty OWES, aczkolwiek należy zaznaczyć, że w porównaniu do ubiegłego roku objętego badaniem możemy zauważyć nieznaczny wzrost liczby klientów OWES wśród tych podmiotów, w szczególności jeśli chodzi o ofertę szkoleniową. Choć tylko niewielka część oferty OWES dostępna jest dla podmiotów reintegracyjnych, skalę współpracy OWES z jednostkami reintegracyjnymi ocenić należy jako niesatysfakcjonującą, zwłaszcza w kontekście licznych deficytów deklarowanych przez badane podmioty. Rekomendowane w tym zakresie jest zwiększenie elastyczności oferty OWES oraz usprawnienie przepływu informacji między jednostkami, ośrodkiem wsparcia a ROPS w Krakowie.

Wnioski i rekomendacje z badania samorządów

1. 6% badanych JST (9 gmin wiejskich i 1 miejska) nie podjęło współpracy z PES w 2018 r. z powodu „braku PES na terenie gminy”. Pogłębione badanie danych zastanych (rejestrów, stron BIP, itp.) pokazuje, że w zdecydowanej większości tych JST działają organizacje pozarządowe. Można zatem postawić kilka hipotez wyjaśniających zaznaczone odpowiedzi (wykluczyć należy pomyłkę, gdyż były dwa pytania: o współpracę

i powód jej braku). Pierwsza hipoteza mówi o nieznamości lokalnych organizacji przez osoby wypełniające ankiety (NGO i inne podmioty społeczne są przypisane do bardzo różnych stanowisk i działań). Druga hipoteza zakłada, że nastąpiło nieporozumienie związane z niezrozumieniem pytania – pytano bowiem o współpracę z podmiotami ekonomii społecznej i pomimo tego że dokładanie wyjaśniono definicję PES i formy prawne zaliczane do tej kategorii, osoba, która przykładowo współpracuje z ochotniczymi strażami pożarnymi nie potraktowała ich jako stowarzyszenia, a co za tym idzie PES właśnie. Niemniej jednak warto położyć nacisk na prowadzenie działań edukacyjnych na temat ekonomii społecznej wśród pracowników w samorządach lokalnych.

2. Najpopularniejsze obszary współpracy JST z PES nieodmiennie od lat dotyczą sportu, kultury i sztuki, pomocy społecznej oraz edukacji i wychowania. Najbardziej współpracą JST z PES odbywa się w obszarze rynku pracy/aktywizacji zawodowej, animowania działań lokalnych oraz w obszarze ochrony środowiska.
3. Trzema najbardziej popularnymi formami finansowej i pozafinansowej współpracy JST i PES w 2018 roku było: wspieranie PES w realizacji zadań publicznych wraz z udzielaniem dotacji na finansowanie realizacji tych zadań (82%), wzajemne informowanie się

o planowanych działaniach (71%), konsultacje projektów aktów normatywnych dotyczących sfery zadań pożytku publicznego (67%). Najbardziej w 2018 r. JST wspierało PES poprzez regranting (4% JST), udzielanie pożyczek oraz gwarancji (12% JST), choć w tych dwóch przypadkach widać na przestrzeni lat powolny przyrost liczby gmin⁵, które zaczęły stosować te dwie formy współpracy. Te dwie ostatnie formy zakładają istnienie organizacji, które są zdolne operować środkami publicznymi w celu ich dystrybucji do mniejszych podmiotów społecznych oraz korzystają z zewnętrznych źródeł finansowania swoich działań i rozwoju, a gmina może je wesprzeć gwarancją lub pożyczką. Z badań prowadzonych od 2012 r. wynika, że w gminach następuje powolna zmiana w kierunku wspierania PES w zdobywaniu „samodzielności” i profesjonalizacji działań.

4. Podmiotami, z którymi najbardziej współpracowały małopolskie gminy i powiaty w 2018 r. (ponad 70% JST nie podjęła wspólnych działań) były: ZAZ, spółki non-profit, CIS, KIS, spółdzielnie społeczne oraz OWES.
5. W minimum 50% gmin (wszystkich typów) oraz powiatów występują podmioty mające w ofercie organizację czasu wolnego, zajmujące się kulturą, sztuką i tradycją oraz dbające o bezpieczeństwo mieszkańców. Są to najpopularniejsze formy oddolnej inicjatywy mieszkań-

5 Badane powiaty nie udzielają pożyczek, gwarancji oraz nie stosują regrantingu.

ców zwłaszcza na terenach wiejskich. Trend ten prawdopodobnie zostanie dodatkowo wzmocniony poprzez przyjętą w listopadzie 2018 r. Ustawę o kołach gospodyń wiejskich i możliwość zdobywania dofinansowania do ich działalności pod warunkiem zarejestrowania organizacji. Również jednostki ochotniczych straży pożarnych mogą liczyć w 2019 r. na podobną kwotę dotacji wyasygnowaną przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (44 mln zł). Rolą JST jest niewątpliwie wesprzeć omawiane podmioty informacją i pomocą w przygotowaniu niezbędnych formalności dla pozyskania dostępnych środków.

6. Najmniej lokalnych organizacji ma zasoby do tego by świadczyć usługi specjalistyczne, np. poradnictwo prawne i opiekę medyczną (PES tego typu dostępne są w ok. ¼ JST, na szerszą skalę tylko w powiatach i gminach miejskich). Jeszcze mniej popularnym obszarem działania PES, według badanych pracowników JST, jest rozwój przedsiębiorczości (19% JST posiada na swym terenie PES o takim profilu). Wyraźnie widać, że mniej powszechne są PES, które wymagają od swych członków/pracowników specjalistycznej wiedzy, a bardziej popularne takie, które angażują „zwykłych” członków społeczności lokalnych do aktywności na rzecz gminy (sport, kultura i sztuka, w tym kulinaria oraz bezpieczeństwo).
7. 46% JST przewidziało współpracę z PES w rozwiązywaniu konkretnych proble-

mów społecznych w lokalnej strategii rozwiązywania problemów społecznych (SRPS). Bardzo liczna w tegorocznym badaniu była kategoria odpowiedzi świadczących o braku wiedzy na temat współpracy z PES w SRPS (34%). Jak co roku pojawia się w tym miejscu rekomendacja by pracować z gminami i powiatami w zakresie włączania ES do lokalnej polityki, zwłaszcza w obszarze pomocy społecznej.

8. Ponieważ ekonomia społeczna, jak sama nazwa wskazuje, integruje obszar społeczny i ekonomiczny, co roku badamy ile JST przewidziało współpracę z PES w konkretnych przedsięwzięciach na rzecz rozwoju gminy/powiatu. Odpowiedzi na to pytanie były podobne jak w przypadku SRPS – 40% JST przewidziało udział PES w Lokalnej Strategii Rozwoju, 32% nie wie czy takie zapisy znalazły się w dokumencie, 15% deklaruje brak omawianych zapisów, a 13% brak aktualnej strategii.
9. Roczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi (RPW) powinien dotyczyć szerokiego spektrum organizacji społecznych, uwzględniać różnorodne formy współpracy samorządu z organizacjami (finansowe i niefinansowe) i powstawać w trybie konsultacji społecznych. Tworzenie tego dokumentu ma zatem szansę wzmocnić lokalne podmioty ekonomii społecznej i stać się elementem nawiązywania współpracy ww. z JST. Cieszy zatem informacja, że 86% badanych JST w RPW przewidziało działania wspierające roz-

wój istniejących w gminie/powiecie PES (poprzez wsparcie finansowe i/lub pozafinansowe).

10. Przeciętny samorząd przeznaczył w 2018 r. około 530 tys. zł na realizację rocznego programu współpracy z NGO, przy medianie wynoszącej 135 tys. zł. Należy jednak zaznaczyć, że kwoty te bardzo znacząco różnią się w zależności od wielkości i zamożności gminy oraz potencjału lokalnych PES.
11. Wyniki badań świadczą o tym, że inicjatywa lokalna nie jest popularnym instrumentem w małopolskich samorządach. Zaledwie w 15% badanych JST został złożony minimum jeden wniosek o jej realizację. Relatywnie częściej wnioski o inicjatywę lokalną składane były w 2018 r. w gminach miejskich, w których większy nacisk kładzie się na animację lokalną, wspieranie ruchów sąsiedzkich i oddolnych, niewielkich inicjatyw, co może prowadzić właśnie do większej aktywności obywatelskiej.
12. Kolejnym przejawem działań JST na rzecz pobudzania aktywności obywatelskiej jest przeznaczenie przez 16% badanych JST (przede wszystkim gmin miejskich i miejsko-wiejskich) środków na organizację budżetu obywatelskiego.
13. Od dłuższego czasu promowane są w Polsce społecznie odpowiedzialne zamówienia publiczne, które mają na celu wsparcie podmiotów zatrudniających osoby oddalone od rynku pracy w dostępie do zleceń. Od wielu lat badania re-

alizowane przez ROPS pokazują jednak znikome zainteresowanie tym mechanizmem w małopolskich JST. W 2018 r. w Małopolsce tylko 15 JST zdecydowało się na wprowadzenie zapisów o klauzuli społecznej do dokumentacji przetargowej, co stanowi 10% badanych gmin i powiatów. W tym roku głównym powodem, dla którego JST nie stosowało klauzul społecznych był brak wykonawców mogących skorzystać z klauzuli społecznej. Pojawiło się też bardzo dużo odpowiedzi świadczących o braku wiedzy dlaczego w JST nie zastosowano klauzul społecznych.

Charakterystyka podmiotów ekonomii społecznej uczestniczących w badaniu

Przedsiębiorstwa społeczne

Zdecydowana większość PS, które wzięły udział w badaniu, **deklaruje prowadzenie działalności gospodarczej (86%)**; są to wszystkie spółdzielnie socjalne i spółki non profit, 5 z 10 fundacji oraz 4 z 6 stowarzyszeń. Kolejne 12% (fundacje i stowarzyszenia) łączy działalność gospodarczą z działalnością odpłatną, na-

tomiast 1 fundacja zaznaczyła, że prowadzi jedynie działalność odpłatną pożytku publicznego.

Badane PS są organizacjami młodymi – 38% istnieje krócej niż 1 rok, 32% krócej niż 2 lata, kolejne 22% pomiędzy 2 a 5 lat. Relatywnie najkrócej na rynku funkcjonują spółki non profit, najdłużej fundacje.

W procesie założycielskim badanych podmiotów **dominującym zjawiskiem było powołanie PS przez osoby fizyczne lub przez osoby fizyczne i organizację pozarządową**. Duża część badanych PS została założona przez organizacje pozarządowe (samodzielnie lub w partnerstwie z osobami fizycznymi lub administracją publiczną).

Założycielami fundacji i stowarzyszeń były głównie osoby fizyczne; spółki non profit w 6 przypadkach na 11 powołane zostały przez osoby fizyczne, w 4 przez organizacje pozarządowe i w jednym przypadku przez organizację i osoby fizyczne. Spółdzielnie socjalne posiadające status PS zostały najczęściej założone przez osoby prawne – organizacje pozarządowe i administrację publiczną; tylko 5 z 23 spółdzielni socjalnych zostało założonych przez osoby fizyczne.

Jednostki reintegracyjne

W dniu 31 grudnia 2018 r. w województwie małopolskim zarejestrowanych było **120 jednostek reintegracyjnych**, w tym:

- 13 centrów integracji społecznej,
- 30 klubów integracji społecznej,
- 67 warsztatów terapii zajęciowej,
- 10 zakładów aktywności zawodowej.

W regionie niezmiennie **przeważają jednostki prowadzone przez organizacje pozarządowe (77)**. Dla 39 jednostek

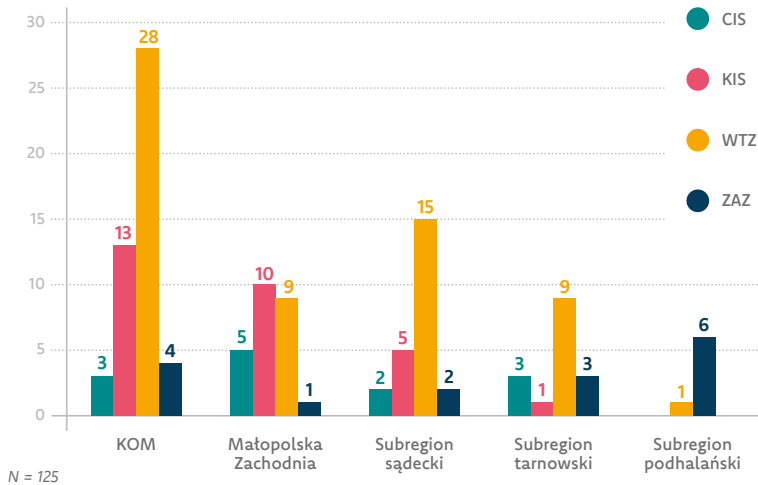
organizacją prowadzącą jest JST (jednostki samorządowe stanowią większość w przypadku organizacji prowadzących KIS), dla 2 spółdzielnia socjalna oraz dla 2 kościelna jednostka organizacyjna.⁶

System reintegracji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oparty na jednostkach reintegracyjnych **charakteryzuje się w skali województwa różnorodnym stopniem kompleksowości. Aż 40% wszystkich małopolskich jednostek reintegracyjnych w 2018 r. działało na obszarze Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego (KOM) (48)**. Wynika to ze specyfiki tego subregionu, którego siedzibą jest stolica województwa o charakterze metropolii. W KOM obecne były wszystkie typy jednostek (3 CIS, 13 KIS, 28 WTZ i 4 ZAZ). W samej stolicy województwa działało w sumie 21 jednostek reintegracyjnych, tj. 17,5% wszystkich jednostek regionie.

O połowę mniej podmiotów niż w KOM obecnych było w subregionie sądeckim (2 CIS, 5 KIS, 15 WTZ, 2 ZAZ), blisko 50% mniej w Małopolsce Zachodniej (26 organizacji, w tym 6 CIS, 10 KIS, 9 WTZ, 1 ZAZ). Na subregion tarnowski przypadało 14,17% wszystkich małopolskich jednostek reintegracyjnych (17 podmiotów, w tym 4 CIS, 1 KIS, 9 WTZ oraz 3 ZAZ). W tym subregionie liczba jednostek wzrosła w największym stopniu w porównaniu w poprzednim rokiem objętym badaniem

6 Jeden z CIS obecnych w rejestrze prowadzonym przez MUW wg danych pozyskanych z CAS w 2018 r. nie prowadził aktywnej działalności, stąd niżej ujęte dane odnoszą się do 12 podmiotów.

Wykres nr 1.

Dostępność jednostek reintegracyjnych w subregionach woj. małopolskiego.Źródło: Opracowanie własne na podstawie CAS i PFRON.⁷

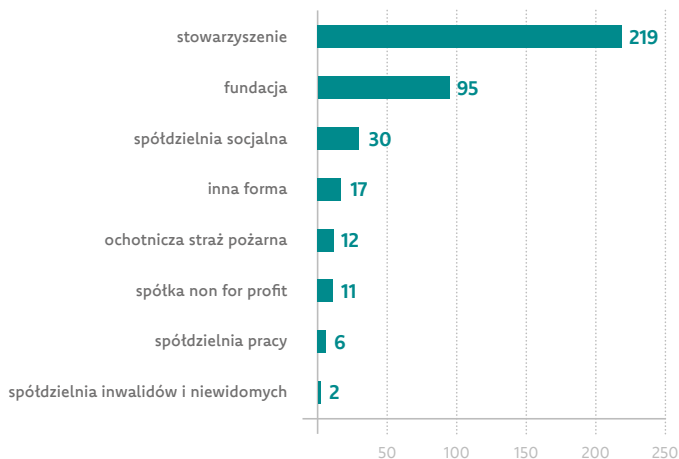
(12,6% w 2017 r.). Podobnie jak w roku 2017 **najmniej rozwinięty system wsparcia jednostek reintegracyjnych działał w subregionie podhalańskim**, na obszarze którego obecnych było zaledwie 7 PES (5,83%): 1 KIS i 6 WTZ.

Jeśli chodzi o dostępność usług świadczonych przez jednostki reintegracyjne w skali powiatów, to sytuacja w tym względzie w 2018 r. nie uległa większej zmianie w porównaniu z poprzednim rokiem objętym badaniem. **W 3 z 22 powiatów województwa małopolskiego funkcjonował tylko jeden podmiot reintegracyjny.**

W każdym przypadku był to WTZ. Wszystkie typy jednostek reprezentowane były w dwóch miastach na prawach powiatu: w Krakowie i Tarnowie oraz powiatach: krakowskim i olkuskim.

Działalność jednostek reintegracyjnych w 2018 r. nadal finansowana była przede wszystkim ze środków publicznych: w przypadku CIS dominującym źródłem finansowania były środki Funduszu Pracy oraz środki Europejskiego Funduszu Społecznego, w przypadku KIS - środki EFS oraz pochodzące z budżetów gmin, w przypadku WTZ i ZAZ – środki PFRON.

7 MUW, Rejestr jednostek organizacyjnych, którym Wojewoda Małopolski nadał status Centrum Integracji Społecznej Rejestr Klubów Integracji Społecznej prowadzony przez Wojewodę Małopolskiego, Wykaz zakładów aktywności zawodowej działających na terenie województwa małopolskiego, PFRON, Baza adresowa WTZ. Należy zauważyć, że w ciągu 2018 r. ta wskazana powyżej liczba jednostek reintegracyjnych ulegała zmianom wskutek tworzenia lub likwidacji kilku podmiotów.

N = 392

Podmioty ekonomii społecznej inne niż przedsiębiorstwa społeczne i jednostki reintegracyjne

Ankiety wypełniły 392 organizacje społeczne, z których zdecydowaną większość stanowią stowarzyszenia – 219 (55,9%), następnie fundacje – 95 (24%) i spółdzielnie socjalne – 30 (7,7%); ponadto w badaniu wzięło udział:

- 12 ochotniczych straży pożarnych (z powodu zbyt małej liczebności oraz faktu, że OSP są stowarzyszeniami, OSP zostały włączone do kategorii „stowarzyszenia”),
- 11 spółek non profit,
- 2 spółdzielnie inwalidów (z powodu małej liczebności zostały włączone do kate-

gorii „spółdzielnie pracy i inne”),

- 6 spółdzielni pracy (z powodu małej liczebności zostały włączone do kategorii „spółdzielnie pracy i inne”),
- oraz 17 podmiotów pierwotnie zaregutowanych jako „inna forma”, w skład których weszły inne spółdzielnie: 9 spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, 6 spółdzielni ogrodniczych, rolniczych, handlowych i 2 banki spółdzielcze (zostały włączone do kategorii „spółdzielnie pracy i inne”).

Organizacje biorące udział w badaniu są w większości podmiotami działającymi powyżej 10 lat (57%).

Kolejną kategorię stanowią PES, które działają dłużej niż 5 lat, ale krócej niż 10 (17%). W próbie znalazł się też 5-procentowy odsetek PES działających krócej niż 1 rok.

Założycielami PES w zdecydowanej większości (85%) były osoby fizyczne, powołujące niemal wszystkie spółdzielnie, 90% fundacji i 80% stowarzyszeń. Na drugim miejscu pod względem zakładania PES znalazły się organizacje pozarządowe (8,6% z ogółu założycieli badanych PES). Organizacje pozarządowe konstituuja blisko połowę spółdzielni socjalnych i spółek non profit.

Zdecydowana większość badanych PES (265 organizacji, co stanowi 70%) w procesie założycielskim korzystała z prywatnych źródeł finansowania, 19% PES (72 organizacje) powstała głównie przy udziale środków publicznych, natomiast 11% (41 podmiotów) w mniej więcej równym stopniu korzystała ze środków publicznych, jak i prywatnych.

Działalność społeczna podmiotów ekonomii społecznej

Działalność społeczna przedsiębiorstw społecznych na tle ogółu podmiotów ekonomii społecznej

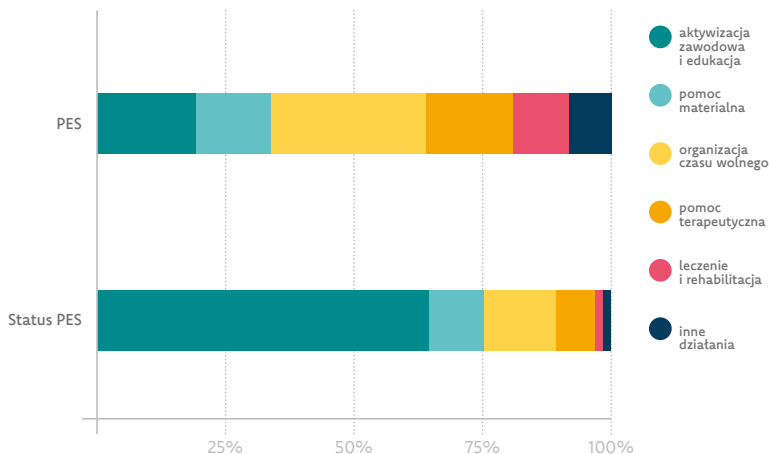
W zakresie działalności na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym badane **przedsiębiorstwa społeczne wyróżniają się na tle ogółu PES** relatywnie węższą grupą beneficjentów. De facto, jako najważniejszą grupę odbiorców deklarują one **osoby niepełnosprawne i bezrobotne**, podczas gdy

PES wskazują dużo szersze spectrum osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, z którymi pracują. Żadne PS nie zaznaczyło, że nie działa na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, podczas gdy 40% badanych PES przyznało, że nie ma w ofercie działań dla tej grupy.

Działalność PS na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym wyróżnia się zdecydowanym nasileniem proporcji organizacji deklarujących aktywizację zawodową i edu-

Wykres nr 3.

Działania na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w zależności od statusu PES/PS.

N dla PS = 36, N dla PES = 82, odpowiedzi nie sumują się do N bo można było zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

kację; w odróżnieniu od PES, które zaznaczają szeroką gamę działań wspierających osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, relatywnie najczęściej wskazując na organizację czasu wolnego.

Szacunek dotyczący liczby wspartych osób w takich szczegółowych wymiarach działalności w obszarze aktywizacji zawodowej i edukacji jak:

- wsparcie związane z podnoszeniem kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów (np. zawodowych, językowych itp.),
- trwałe/ciągłe zatrudnienie w organizacji,
- podnoszenie kwalifikacji zawodowych poprzez okresowe zatrudnienie lub staże zawodowe w ramach organizacji,

- organizowanie staży w instytucjach/firmach zewnętrznych,
- doradztwo i poradnictwo specjalistyczne (np. psychologiczne, zawodowe),
- przystosowanie i „wypuszczenie” na wolny rynek pracy.

wskazuje, że:

- PES działają na niepomiernie większą skalę, jeśli chodzi o liczbę osób objętych wsparciem w zakresie podnoszenia kwalifikacji poprzez szkolenia i kursy.
- Średnia liczba zatrudnionych w PS wynosi 5 osób, w przypadku PES, które deklarują tego typu wsparcie (a jest ich 24) średnia liczba zatrudnionych wynosi 9 osób.
- Organizację staży w podmiocie zadeklarowało 14 PS i 19 PES, przy czym pod-

mioty ekonomii społecznej dwukrotnie więcej beneficjentów zaktywizowały w tej formie (średnia 8 osób).

- Organizację staży w podmiocie zewnętrznym zadeklarowało tylko 5 PS lecz średnia liczba osób wyniosła 18 oraz 12 PES (średnia = 17 os.).
- Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym przygotowanych i umieszczonych na otwartym rynku pracy przez 14 PES wyniosła 34 osoby; w przypadku 9 przedsiębiorstw społecznych, które wskazały też i taką działalność wyniosła 9 osób.

Wynika z tego, że bardzo niewielki odsetek badanych PES może pochwalić się konkretnymi wskaźnikami osobowymi w zakresie aktywizacji zawodowej. Po drugie, jeśli już PES działają na omawianym polu, wykazują dużo większy zakres wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym niż przedsiębiorstwa społeczne.

Ten fakt nie dziwi w kontekście tego, że PS są częściej małymi organizacjami, dla których średnio 5 pracowników rekrutujących się z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym jest i tak dużym wyzwaniem dla prowadzonej działalności. Warto też zaznaczyć, że PS poprzez swe zaangażowanie w działalność gospodarczą koncentruje się głównie na produkcji lub/i usługach, a w stosunku do osób zatrudnionych nie ma interesu organizować im staży czy tym bardziej przygotowywać do zatrudnienia na otwartym rynku pracy, dbając raczej by pracownik docelowo pracował w PS. Niemniej jednak analiza działalności tych wybranych PES, które zajmują się aktywizacją zawodową pokazuje, że mogłyby starać się, o ile prowadzą działalność ekonomiczną, o status przedsiębiorstwa społecznego, doskonale realizując podstawowy cel przedsiębiorstwa społecznego – przygotowanie i zatrudnienie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Tabela nr 1.

Średnie liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem z zakresu aktywizacji zawodowej dla PS i PES.

	PS, N=28	PES, N=27		PS, N=39	PES, N=24
	Średnia	Średnia		Średnia	Średnia
liczba osób przeszkolonych	20	449	liczba zatrudnionych w organizacji	5	9
	PS, N=14	PES, N=19		PS, N=5	PES, N=12
liczba os. na stażu w organizacji	4	8	liczba os. na stażu na zewnątrz organizacji	18	17
	PS, N=9	PES, N=14			
liczba osób wypuszczonych na otwarty rynek pracy	9	34			

9 ze 157 PES obejmuje wsparciem powyżej 5000 osób, po wykluczeniu tych odstających przypadków, średnia nadal wynosi 270 osób objętych wsparciem przez 148 PES. Średnia liczba osób objętych wsparciem przez 21 PS wynosi natomiast 112 osób.

Zarówno PS jak i PES w równych proporcjach (1/3) dostarczają usługi użyteczności publicznej na rzecz społeczności lokalnej, przy czym ponownie skala działalności PES liczona średnią liczbą osób objętych wsparciem jest znacznie wyższa niż skala działalności PS.

Proporcje PS działających w obszarze rozwoju lokalnego poprzez wspieranie produktów lokalnych są ponad dwukrotnie większe niż PES (22% PS i 10% PES). Natomiast skala osób, które zyskują dochód za sprawą organizacji jest 10-krotnie wyższa w PES niż w PS (średnia dla 14 PES wynosi 110, w porównaniu ze średnią 10 dla 12 PS).

Działalność jednostek reintegracyjnych w obszarze aktywizacji społeczno-zawodowej

CENTRA INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

Z oferty CIS w 2018 r. skorzystało w sumie 518 osób (w tym 210 osób kontynuujących udział we wsparciu od 2017 r.). Liczba uczestników w poszczególnych CIS wahała się od 7 do 144 osób. Podobnie jak w poprzednich latach, **najczęściej deklarowaną przesłanką do uczest-**

nictwa w CIS było długotrwałe bezrobocie, a w następnej kolejności - niepełnosprawność.

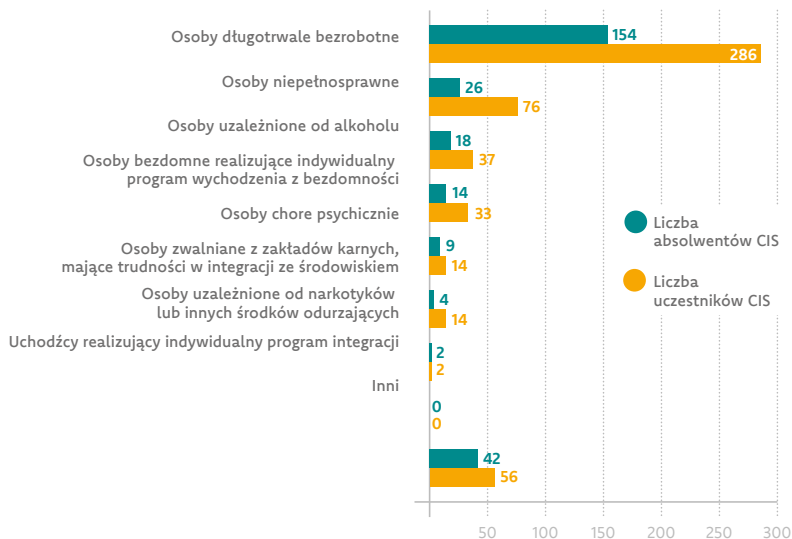
Najbardziej powszechną formą wsparcia w ramach reintegracji społecznej uczestników CIS w 2018 r. było indywidualne poradnictwo psychologiczne lub terapeutyczne, z którego skorzystało blisko 81% uczestników CIS (419 osób).

W zakresie reintegracji zawodowej uczestnicy CIS w największym stopniu korzystali z przekazywanych przez centrum propozycji ofert pracy (320 osób, tj. 61,78%). Reintegrację zawodową w warsztatach zawodowych w CIS w 2018 r. realizowało w sumie 236 osób (tj. 45,56% ogółu uczestników CIS). **Zaledwie 14 osób, beneficjentów jednego centrum, skorzystało ze szkoleń dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej, w tym spółdzielni socjalnej.**

Status absolwenta CIS uzyskała nieco ponad połowa osób korzystających w 2018 r. ze wsparcia małopolskich centrów (51,93%, tj. 269 osób).

80,67% osób korzystających ze wsparcia CIS w 2018 r. nie uzyskało samodzielności ekonomicznej po zakończeniu udziału we wsparciu (w tym mieści się niemal 63% absolwentów CIS).

Samodzielność ekonomiczną osiągnęło 100 z 518 osób korzystających w 2018 r. z CIS:

Wykres nr 4.**Uczestnicy i absolwenci CIS w 2018 r. wg kryterium przesłanek do uczestnictwa w CIS. Źródło: Opracowanie własne na podstawie CAS.**

N=518, odpowiedzi nie sumują się do N gdyż można było udzielić kilku wyborów.⁸

- 86 beneficjentów z 9 CIS znalazło zatrudnienie u pracodawcy zewnętrznego,
- 4 beneficjentów jednego CIS zdecydowało się na uruchomienie własnej działalności gospodarczej,
- 4 beneficjentów dwóch CIS skierowano do odbycia stażu zawodowego,
- 4 beneficjentów czterech CIS nabyło prawo do świadczeń emerytalnych lub rentowych.

Zatrudnienie wspierane było w niskim stopniu wykorzystane jako instrument reintegracji zawodowej

absolwentów CIS: skorzystało z niego zaledwie 2 beneficjentów jednego z CIS.

Żaden z uczestników CIS w 2018 r. nie został skierowany do pracy w Centrum ani nie podjął działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej.

Biorąc pod uwagę całkowitą kwotę wydatków CIS, która w 2018 r. wyniosła 6 mln 770 tys. zł, **koszt usamodzielnia ekonomicznego jednego beneficjenta CIS wyniósł średnio: 67 tys. 700 zł.**

⁸ Bardzo często się zdarza, że dana osoba zostaje uczestnikiem CIS z tytułu więcej niż jednej przesłanki określającej przynależność do grupy zagrożonej wykluczeniem społecznym, stąd poszczególne wskaźniki na wykresie nr 4 nie sumują się do liczby uczestników CIS.

KLUBY INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

W 2018 r. zajęcia w KIS rozpoczęły 1402 osoby (797 kobiet i 605 mężczyzn). Do najważniejszych przesłanek kwalifikujących do uczestnictwa w KIS należało bezrobocie (916 wskazań), w tym głównie długotrwałe (484), oraz niepełnosprawność (271).

Udział w KIS w 2018 r. zakończyło 1649 osób, z czego 48,64% uzyskało status absolwenta KIS.

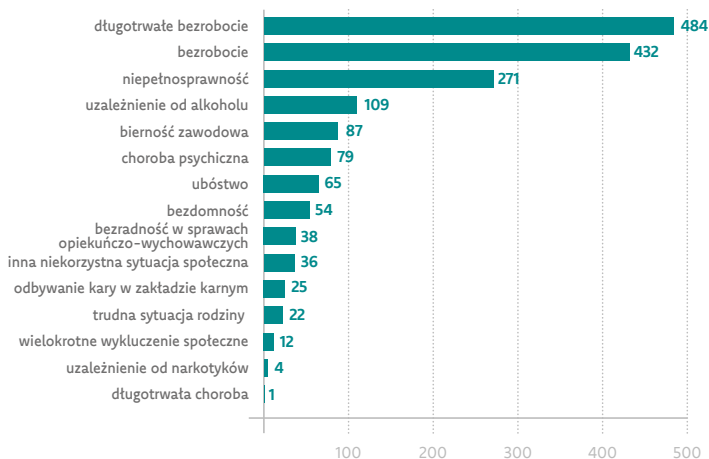
Dane w zakresie monitoringu ścieżki rein-

tegracji po zakończeniu udziału we wsparciu KIS za rok 2018 przekazały 24 z 31 małopolskich KIS. Na tej podstawie możemy stwierdzić, że **na 307 monitorowanych osób działalność zarobkową podjęło w sumie 260 osób**, natomiast **zatrudnienie wspierane w formie prac społecznie użytecznych, robót publicznych lub zatrudnienia socjalnego w CIS – 44 osoby**. Rejestracja w powiatowym urzędzie pracy (1 osoba) oraz podjęcie dalszej edukacji (2 osoby) miało charakter marginalny w przypadku absolwentów KIS w roku objętym badaniem. Żadna z osób korzystających ze wspar-

Wykres nr 5.

Przesłanki kwalifikujące do uczestnictwa w KIS.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie CAS.

N=1402, odpowiedzi nie sumują się do N gdyż można było udzielić kilku wyborów.⁹

9 Podobnie jak w przypadku CIS, nie jest wyjątkiem uczestnictwo w KIS z tytułu więcej niż jednej przesłanki dotyczącej zagrożenia wykluczeniem społecznym, stąd poszczególne wskaźniki na wykresie nr 5 nie sumują się do liczby uczestników KIS.

cia KIS nie rozpoczęła działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej. Jako instrumenty reintegracji zawodowej absolwentów KIS w 2018 r. nie zafunkcjonowały również staże zawodowe. Los 1342 osób korzystających ze wsparcia KIS w 2018 r. jest nam niezany.

W grupie beneficjentów KIS relatywnie większa aktywność na rzecz usamodzielnienia ekonomicznego charakteryzowała kobiety, które stanowiły 61% w grupie osób korzystających ze wsparcia KIS, które podjęły działania zarobkowe lub poprawiające ich sytuację na rynku pracy.

Najbardziej powszechną formą wsparcia w KIS w ramach reintegracji społecznej było poradnictwo psychologiczne, z którego skorzystało 776 beneficjentów 19 klubów integracji społecznej, **oraz zajęcia edukacyjne** zrealizowane w 15 podmiotach dla 554 osób. 8 KIS objęło swych uczestników (252 osoby) indywidualnym wsparciem terapeutycznym, terapeutyczne zajęcia grupowe zrealizowano natomiast w 5 podmiotach dla 252 osób. Poradnictwo prawne zorganizowało 6 KIS. Z tej formy wsparcia skorzystały 474 osoby.

Usługi skierowane do beneficjentów KIS ramach reintegracji zawodowej objęły działania doradcze i szkoleniowe.

- szkolenia zawodowe zrealizowane zostały dla 581 beneficjentów 24 KIS,

- doradztwo i szkolenia w zakresie prowadzenia własnej działalności gospodarczej objęły 76 uczestników wsparcia w 6 podmiotach,
- doradztwo i szkolenia na temat spółdzielni socjalnych zrealizowano zaledwie dla 35 osób w 2 KIS.

Koszty funkcjonowania małopolskich KIS w 2018 r. wyniosły w sumie: 9 663 442 zł. Z tego wynika, że średni koszt funkcjonowania jednego KIS to 311 723,93 zł.

WARSZTATY TERAPII ZAJĘCIOWEJ

W 2018 r. ze wsparcia WTZ w Małopolsce korzystało 2 654 osób.

Udział we wsparciu WTZ w 2018 r. zakończyły 184 osoby, z czego 49 osób (26,63% absolwentów) podjęło zatrudnienie, w tym 8 osób w ZAZ, a 5 osób w zakładzie pracy chronionej. Efektywność zatrudnieniowa małopolskich WTZ, w porównaniu do poprzedniego roku objętego badaniem, w minimalny sposób wzrosła (w 2017 r. zatrudnienie podjęło 50 spośród 196 absolwentów WTZ, tj. 25,5%), mniejsza natomiast jest liczba absolwentów WTZ, którzy podjęli pracę w warunkach chronionych (w 2017 r. zatrudnienie w ZAZ otrzymały 22 osoby, w ZPCh - 9).

Koszty działania małopolskich warsztatów terapii zajęciowej w 2018 r. wyniosły 49 155 649 zł, z tego 43 529 066 zł pokryte zostało

ze środków PFRON.¹⁰ Średnio koszt funkcjonowania jednego WZT w województwie małopolskim w 2018 r. wynosił więc w skali roku 733 666, 40 zł, co oznacza wzrost w porównaniu z poprzednim rokiem objętym badaniem (w 2017 r. wartość ta wyniosła 694 186,16 zł.). **Koszt terapii zajęciowej jednej osoby w małopolskich WZT w 2018 r. w skali roku wyniósł średnio 18 521 zł** (17 806 zł w 2017 r.).¹¹

ZAKŁADY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ

Liczba pracowników ZAZ z niepełnosprawnościami w 2018 r. według danych UMWM wynosiła 325 osób, a według BPRON – 377¹². Według danych przekazanych przez UMWM **liczba pracowników z niepełnosprawnościami w poszczególnych ZAZ wahała się od 15 do 92.**

Małopolskie ZAZ wyróżnia nadal najwyższa w skali kraju liczba pracowników z lekkim stopniem niepełnosprawności (w 2018 r. 13 na 35 osób z tego typu stopniem niepełnosprawności w sumie we wszystkich ZAZ w Polsce).

Zatrudnienie niepełnosprawnych pracowników ZAZ w Małopolsce wykazuje trend wzrostowy.

Reintegracja zawodowa w ZAZ realizowana była głównie w zakładach o charakterze produkcyjno-usługowym, które stanowią w Małopolsce większość (8 z 10).

Koszty funkcjonowania małopolskich ZAZ w 2018 r. wyniosły 15 671 286 zł, co oznacza, że **średni koszt funkcjonowania jednego ZAZ to 1567 128,60 zł.**

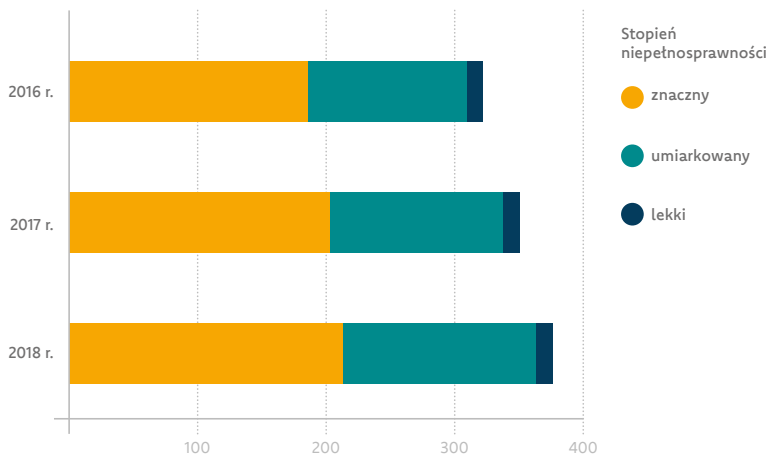
Kwota dofinansowania funkcjonowania zakładów aktywności zawodowej w Małopolsce ze środków PFRON oraz z budżetu Województwa Małopolskiego 2018 r. to w sumie 7 211 683,60 zł.

-
- 10 PFRON, Wykorzystanie środków PFRON przez samorządy wojewódzkie i powiatowe na realizację zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, Rok 2018 - Tabela 39. Dofinansowanie kosztów organizowania i działania warsztatów terapii zajęciowej art. 35 ust.1 pkt 8, http://bip.pfron.org.pl/fileadmin/Samorzady/2019/SprPow2018Tab.xlsx?utm_campaign=pfron&utm_source=df&utm_medium=download [dostęp: 08.07.2019]
 - 11 PFRON, Rok 2018 - Tabela 39. Dofinansowanie kosztów organizowania i działania warsztatów terapii zajęciowej art. 35 ust.1 pkt 8, http://bip.pfron.org.pl/fileadmin/Samorzady/2019/SprPow2018Tab.xlsx?utm_campaign=pfron&utm_source=df&utm_medium=download [dostęp: 08.07.2019]
 - 12 BPRON, Sprawozdania wojewodów INF-ZPCh ZAZ w II półroczu 2018 r. <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/container/niepelnosprawnosc-w-liczbach/rynek-pracy/zpch/2018/Kopia%20ZPCH-II%20opplr%202018-na%20strone%20akt.xls> [dostęp: 15.07.2019].

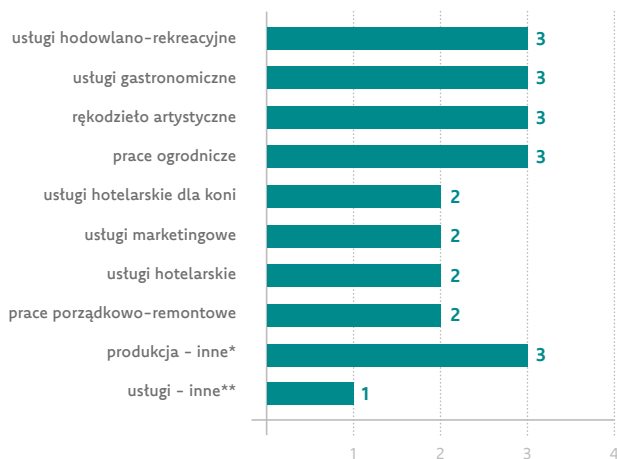
Wykres nr 6.

Stan zatrudnienia osób niepełnosprawnych w małopolskich ZAZ w latach 2016-2018 wg kryterium stopnia niepełnosprawności. Źródło: Opracowanie własne na podstawie BPRON.

Wykres nr 7.

Obszary działalności wytwórczo-usługowej ZAZ w woj. małopolskim w 2018 r. Źródło: Opracowanie własne na podstawie UMWM

N=10, odpowiedzi nie sumują się do N gdyż można było udzielić kilku wyborów.

* produkcja wyrobów pszczelarskich (1), produkcja osprzętu elektroinstalacyjnego, foli kablowej ostrzegawczej mającej zastosowanie w budownictwie (1), produkcja mebli ogrodowych, zniczy i świateł (1)

** usługi pralnicze oraz usługi obsługowo-rehabilitacyjne (1)

5.

Zasoby ludzkie w małopolskim sektorze ekonomii społecznej

Zasoby ludzkie w przedsiębiorstwach społecznych

Z 46 podmiotów posiadających status PS, które odpowiedziały na pytanie dotyczące stanu zatrudnienia, tylko 1 przedsiębiorstwo w momencie badania nie posiadało pracowników, pozostałe zatrudniały w 2018 r. średnio 9,37 osoby przy medianie 6. Średnią mocno zniekształca przypadek PS zatrudniającego 111 osób, po jego usunięciu

średnia liczba pracowników ogółem w PS wynosiła 7,1 przy medianie 6. W sumie 46 PS zatrudniało w 2018 r. 431 osób. Najwyższe średnie liczby osób zatrudnionych ogółem mają spółdzielnie socjalne (14 osób) i fundacje (8).

Przedsiębiorstwa społeczne zatrudniają pracowników na umowę o pracę. Wszystkie badane PS (poza 1) zadeklarowały zatrudnienie minimum 1 pracownika na umowę o pracę, w sumie 340 osób, co stanowi 79% pracowników

ogółem. Przeciętne przedsiębiorstwo społeczne zatrudnia ponad 7 pracowników przy medianie 5. Najwyższe średnie liczby osób zatrudnionych na umowę o pracę mają spółdzielnie socjalne (10 osób) pozostałe formy prawne zatrudniają średnio dwukrotnie mniej osób (fundacje i spółki non profit: średnia = 5, stowarzyszenia: średnia = 4).

Ponad połowa PS, które odpowiedziały na pytanie o liczbę pracowników zatrudnionych w formie umowy cywilno- prawnej (22 z 42 PS) deklaruje brak tego typu umów w swojej firmie. W sumie 20 PS zatrudnia 91 osób, średnio 4,6 przy medianie równej 2. W tej formie zatrudnienie oferują pracownikom głównie spółdzielnie socjalne i fundacje (średnia = 3).

40% PS posiada pracowników zagrożonych wykluczeniem społecznym, do których pensji otrzymuje dofinansowanie (np. z PFRON). W sumie

17 małopolskich PS zatrudnia w formie subsydiowanego zatrudnienia 105 osób przy średniej 6,18 i medianie 5. Najwyższe średnie liczby subsydiowanych pracowników mają spółdzielnie socjalne (średnia = 4), fundacje i spółki non profit (średnia = 2). Badane stowarzyszenia nie deklarują korzystania z subsydiów.

Małopolskie przedsiębiorstwa społeczne zatrudniają osoby zagrożone wykluczeniem społecznym – na czas badania 91,5% (43 z 47 PS) posiadała minimum 1 pracownika w najtrudniejszej sytuacji społeczno-zawodowej. W sumie 43 PS zatrudniało 259 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, co stanowi 60% pracowników ogółem. Średnie zatrudnienie w 1 PS wynosi 6 osób, a mediana 5. Najwyższe średnie liczby zatrudnionych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym wykazują spółdzielnie socjalne (7 osób) i fundacje (5 osób). Stowarzyszenia i spółki non profit średnio zatrudniają 4 osoby zagrożone wykluczeniem społecznym.

Tabela nr 2.

Statystyki dotyczące zatrudnienia w badanych PS.

Statystyki obliczone dla PS zatrudniających minimum 1 osobę.

	Pracujący ogółem	Pracujący na umowę o pracę	Pracujący na umowę cywilno-prawną	Zatrudnienie subsydiowane
N	46	46	42, N (l. os. >=1) 20	42, N (l. os. >=1) 17
Średnia	9,37	7,39	4,6	6,18
Mediana	6,00	5,00	2,00	5,00
Maksimum	111	74	37	38
Suma	431	340	92	105

Zdecydowana większość PS przyjęła w 2018 minimum jedną osobę zagrożoną wykluczeniem społecznym do pracy (41 z 47 PS, które odpowiedziały na to pytanie). W sumie w ostatnim roku zatrudnionych zostało 196 pracowników zagrożonych wykluczeniem społecznym co stanowi 76,6% osób posiadających ten status. Warto jednak zwrócić uwagę, że 70% badanych PS działa krócej niż 2 lata stąd zapewne dopiero „buduje” swe kadry. Średnio PS zatrudniły w 2018 r. 4,78 nowych pracowników przy medianie 5, przy czym najwyższe średnie zatrudnienie osiągnęły stowarzyszenia (średnia=5), spółdzielnie socjalne i spółki non profit (średnia=4), najniższe – fundacje (średnia=3).

W 2018 r. 63% (29 z 46 PS) zwolniła minimum jedną osobę zagrożoną wykluczeniem społecznym, średnio

2 osoby. W sumie 29 PS zwolniło 61 osób co stanowi 23,6% wszystkich osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Spółdzielnie socjalne i stowarzyszenia zwolniły w 2018 r. średnio po 2 osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, a fundacje i spółki średnio 1 osobę.

Spośród osób, z którymi PS rozwiązało umowę o pracę, 1/3 znalazła zatrudnienie na otwartym rynku pracy. Stało się to w 13 przedsiębiorstwach społecznych, średnio 1,62 osób przy medianie 1. Warto zaznaczyć, że 12 z 13 PS które zwolniły pracowników w 2018 r. zadeklarowała, że znaleźli oni pracę na zewnątrz PS. Były to spółdzielnie socjalne i stowarzyszenia.

40% badanych PS angażuje nieodpłatnie do działań wolontariuszy (19 z 47 PS). W sumie 151 osób świadczyło nieod-

Tabela nr 3.

Statystyki dotyczące zatrudnienia w badanych PS.

	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem, które obecnie pracują	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem, które zaczęły pracę w PS w 2018 r.	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem, które zakończyły pracę w PS	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem, które znalazły zatrudnienie na otwartym rynku pracy
N	47, N (l. os. >=1) 43	47, N (l. os. >=1) 41	46, N (l. os. >=1) 29	45, N (l. os. >=1) 13
Średnia	6,02	4,78	2,1	1,62
Mediana	5,00	5,00	2,00	1,00
Maksimum	36	20	5	4
Suma	259	196	61	21

N = 46, odpowiedzi nie sumują się do N gdyż można było udzielić kilku wyborów.

płatną pracę na rzecz PS; w próbie znalazło się jedno przedsiębiorstwo społeczne, które w 2018 r. skorzystało z pomocy aż 50 wolontariuszy. Są to przede wszystkim fundacje i stowarzyszenia posiadające status PS.

Zdecydowana większość PS (67%) w 2018 r. podnosiła kwalifikacje swoich pracowników poprzez szkolenia kursy, doradztwo, studia, itp.

Na pytanie o to, w jakich dziedzinach potrzebne jest jeszcze wsparcie edukacyjno-szkoleniowe dla pracowników PS, na pierwszym miejscu pojawiają się **szkolenia branżowe** (50%), następnie tematyka **pozyskiwania środków finansowych** (41%), na trzecim miejscu ex aequo **szkolenia z marketingu i promocji oraz finansów i księgowości** (39%). Najmniejszym zainteresowaniem cieszyły

się szkolenia z zarządzania organizacją i zarządzania zasobami ludzkimi. 11% PS zadeklarowała, że pracownicy nie potrzebują wsparcia w zakresie podnoszenia kwalifikacji.

Demokratyczne zarządzanie w badanych przedsiębiorstwach społecznych dotyczy przede wszystkim członków PS, w dużo mniejszym stopniu pracowników.

- członkowie mają duży wpływ na podejmowane decyzje w 65% PS, średni w kolejnych 22% PS, 13% PS deklaruje, że ich nie dotyczy kwestia demokratycznego zarządzania członków w przedsiębiorstwie.
- pracownicy mogą liczyć na duży wpływ na procesy decyzyjne w 26% PS, średni w 52% przedsiębiorstwach, niemniej jed-

nak w 17% PS pracownicy nie mają żadnego wpływu na decyzję, a w kolejnych 4% proces decyzyjny nie dotyczy pracowników.

Zasoby ludzkie w jednostkach reintegracyjnych

Jednostki reintegracyjne w Małopolsce w 2018 r. zatrudniały w sumie 1439 osób.

Małopolskie CIS były pracodawcą dla 118 osób, z czego 54 osoby pracowały w CIS na podstawie innego niż umowa o pracę stosunku prawnego, 41 osób zatrudniono w niepełnym wymiarze pracy. Największą część kadry CIS stanowiły osoby pracujące na stanowisku instruktora zawodu (57). Pozostałe stanowiska pracy w CIS obejmowały m.in. doradców zawodowych (16), pracowników socjalnych (10), psychologów i terapeutów (9), pośredników pracy (5). 6 CIS zatrudniało pracowników odpowiedzialnych za działalność ekonomiczną. Relatywnie niewielką była kadra administracyjna CIS (w sumie 7 osób).

Kadra małopolskich KIS w 2018 r. liczyła w sumie 270 osób. Charakteryzowało ją znaczne zróżnicowanie struktury stanowisk. Najważniejsze miejsce w strukturze kadry KIS zajmowały stanowiska trenerskie (80) oraz pracowników socjalnych (52). Widoczne miejsce w strukturze zatrudnienia KIS zajmowali psychologowie (22) i terapeuci (12) oraz doradcy zawodowi (30). Pozostałe stanowiska pracy obejmowały m.in. specjalistów reintegracji zawo-

dowej (11), pośredników pracy (10). Kadra administracyjna w KIS liczyła w sumie 41 osób. W klubach integracji społecznej prowadzonych przez JST dominującą formułą zatrudnienia były umowy o pracę (często w tym przypadku zadania w KIS były częścią zakresu obowiązków pracownika w ramach umowy o pracę w OPS), natomiast w przypadku KIS organizowanych przez NGO – umowy cywilno-prawne. KIS zlecały również część usług firmom zewnętrznym.

Małopolskie warsztaty terapii zajęciowej w 2018 r. były miejscem pracy dla 951 osób (943 osoby w roku 2017). Stanowi to odpowiednik 799 etatów. Kadra merytoryczna (708), tj. osoby zaangażowane bezpośrednio w świadczenie usług reintegracji społeczno-zawodowej osób z niepełnosprawnościami (instruktor zawodu, terapii zajęciowej, psycholog, rehabilitant, lekarz, pielęgniarka, pracownik socjalny itp.) stanowiła blisko 3/4 ogółu zatrudnionych pracowników. W jednym warsztacie terapii zajęciowej w 2018 r. zatrudnionych było średnio 14 pracowników (w przypadku pracowników merytorycznych średnia ta wyniosła 10,5).

Według danych z BPRON w 2018 r. zakłady aktywności zawodowej w Polsce zatrudniały w sumie 1594 osób w ramach kadry rehabilitacyjno-obslugowej. **Kadra rehabilitacyjno-obslugowa małopolskich ZAZ w liczbie 100 osób** stanowiła 6,27% tej wielkości. W świetle tych danych jeden zakład aktywności zawodowej w naszym regionie zatrudniał w 2018 r. średnio 10 pracowników kadry rehabilitacyjno-obslugowej, a na jednego pracownika tej kadry

przypadało średnio 4 pracowników (3,76) z niepełnosprawnościami.

Z badania ankietowego ROPS w Krakowie wynika, że jednostki reintegracyjne w 2018 r. wykorzystywały wolontariat jako wsparcie dla swych działań w nieznacznym stopniu:

- z wolontariuszami współpracowało co prawda w sumie 34 z 70 jednostek, które udzieliły odpowiedzi na pytanie o obecność wolontariatu, ale aż 20 zadeklarowało współpracę z nie więcej niż 3 wolontariuszami.
- w największym stopniu z wolontariatu w 2018 r. korzystały WTZ (21 z 35 badanych podmiotów zadeklarowało współpracę z wolontariuszami, w tym 6 podmiotów współpracowało z większą liczbą niż 7 wolontariuszy).
- z wolontariuszami w większym stopniu współpracowały jednostki reintegracyjne prowadzone przez organizacje pozarządowe (22) niż przez samorządy (7).

W 2018 r. udział w różnych formach podnoszenia kwalifikacji zawodowych wzięli udział pracownicy większej liczby jednostek reintegracyjnych niż w roku 2017 (57). W 2018 r. nie podnosiła kwalifikacji kadra 15 z 72 badanych podmiotów (4 z 8 CIS, 7 z 23 KIS, 3 z 35 WTZ oraz 1 z 6 ZAZ), podczas gdy w poprzednim roku objętym badaniem dotyczyło to 22 z 75 badanych. W rozwój zawodowy kadry w największym stopniu inwestowały WTZ. Relatywnie najmniej szkolili się pracownicy małopolskich KIS.

Podobnie jak w 2017 r. najczęściej wska-

zywaniymi przez ankietowanych formami podnoszenia kwalifikacji kadry małopolskich podmiotów reintegracyjnych były **szkolenia specjalistyczne** (43 wskazania) oraz **kursy specjalizacyjne** (20 wskazań). W porównaniu do ubiegłego roku objętego badaniem **wzrosło znaczenie wizyt studyjnych jako formy wzmocnienia potencjału kadry jednostek reintegracyjnych** (w 2018 r. z tej formy podnoszenia kwalifikacji korzystało 20 podmiotów, w 2017 r. – 11).

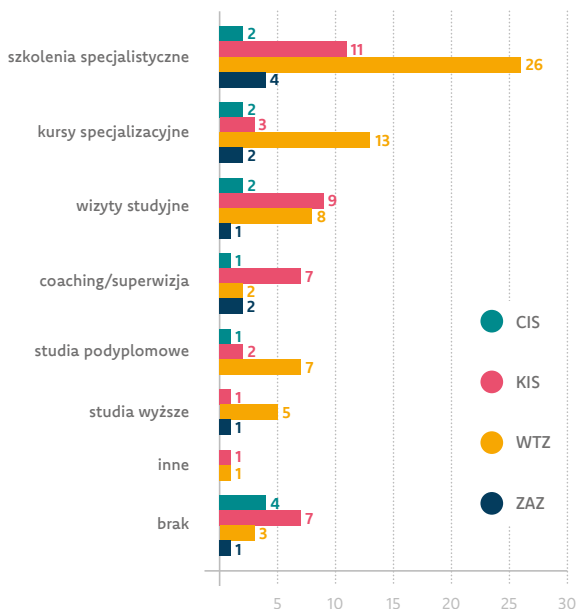
Najczęściej wskazywanymi przez ankietowanych obszarami wymagającymi wsparcia w kontekście wzmocnienia kompetencji i podniesienia kwalifikacji zawodowych kadr podmiotów reintegracyjnych było **pozyskiwanie środków zewnętrznych** (33 wskazania na 69 podmiotów), **przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu** (32 wskazania) **oraz podnoszenie kwalifikacji w obszarze działalności reintegracyjnej** (30 wskazań). Spośród obszarów wsparcia wskazanych w kafeterii najmniej istotne okazały się być finanse i księgowość (5 wskazań), aspekty związane z zarządzaniem organizacją (8) i zasobami ludzkimi (9). W porównaniu z wynikami badania z poprzedniego roku, ankietowani przywiązywali obecnie większą wagę do miękkich umiejętności współpracy pracowników jednostek reintegracyjnych (w 2018 r. 16 wskazań, w 2017 r. 7 wskazań). 3 podmioty (KIS) zadeklarowały brak potrzeb szkoleniowych (w 2017 r. taką odpowiedź udzieliło 6 podmiotów).

W kontekście barier rozwoju organizacji w 2018 r. związanych z zasobami ludzkimi

Wykres nr 9.

Formy podnoszenia kwalifikacji kadr jednostek reintegracyjnych w 2018 r.

Źródło: Opracowanie własne.

N=72. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

Wykres nr 10.

Potrzeby jednostek reintegracyjnych w zakresie podnoszenia kwalifikacji kadr.

Źródło: Opracowanie własne

N=69. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

N=61. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

czynnikiem wskazanym przez największą liczbę ankietowanych był **niski poziom wynagrodzeń w sektorze** (41 wskazań na 61 odpowiedzi). Sytuacja w tym obszarze nie uległa więc zmianie w porównaniu z poprzednim rokiem objętym badaniem. Najmniej istotną barierą okazały się w 2018 r. niewystarczające umiejętności zarządcze kierownictwa wskazane tylko przez 3 ankietowane podmioty (w 2017 r. był to niski poziom kwalifikacji pracowników).

Zasoby ludzkie w podmiotach ekonomii społecznej innych niż przedsiębiorstwa społeczne i jednostki reintegracyjne

60% badanych podmiotów ekonomii społecznej zatrudnia pracowników. W 193 PES, które zatrudniały minimum

1 pracownika, średnia wynosiła 16,7 osoby, mediana 7 osób, w sumie 3224 pracowników. **73,5% PES deklarujących zatrudnienie pracowników, zawiera z nimi umowy o pracę.** W tej formie zatrudnionych jest 74% osób w badanych PES, w sumie 2385 pracowników. Średnia liczba pracowników wynosi 15,19 przy medianie 5 osób. **Więcej PES deklarujących zatrudnienie pracowników (81,4%) korzysta z umów cywilnoprawnych, natomiast skala zatrudnienia w tej formie jest znacznie niższa niż w przypadku umów o pracę i stanowi ponad 26% wszystkich zatrudnionych,** przy średniej 6,12 i medianie 2. W sumie 157 PES daje pracę na umowę zlecenie lub o dzieło 869 osobom.

13% badanych PES zadeklarowało, że wśród zatrudnionych są pracownicy

subsydiowani; stanowią oni 11,5% ogółu pracowników. 39 PES zatrudnia w tej formule w sumie 368 osób przy medianie równej 5 i średniej 9,44 zawyżonej przez jedno PES zatrudniające 145 osób.

22% PES, które wzięły udział w badaniu, zadeklarowały zatrudnienie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w sumie 488 osób, co stanowi 15% pracowników wszystkich PES. Średnia liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w PES, które deklarują zatrudnienie minimum 1 osoby zagrożonej wykluczeniem społecznym wynosi 6,87 a mediana 5. **Dużą część tych pracowników stanowią osoby zatrudnione w ostatnim roku** – 55,5% przy średniej 3,87 i medianie 3, w sumie 271 osób.

16,5% PES przyznała, że rozwiązała umowę z co najmniej 1 osobą w 2018 r. **W sumie przestało pracować w badanych PES 148 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym co stanowi 30% w sto-**

sunku do liczby obecnie pracujących osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Z 50 PES, które przyznały, że rozwiązały stosunek pracy z minimum 1 osobą zagrożoną wykluczeniem społecznym, 29 zadeklarowała, że ich byli pracownicy znaleźli zatrudnienie poza PES. W sumie było to 78 osób co stanowi **blisko 53% pracowników, z którymi rozwiązano stosunek pracy w 2018 r.**

61% PES współpracuje z wolontariuszami. Te podmioty, które korzystają z nieodpłatnej pracy, robią to na dużą skalę – mediana wynosi 10 wolontariuszy na organizację, średnia jest zniekształcona przez kilka odstających przypadków zatrudniających ponad 1000 wolontariuszy, w tym jedną organizację współpracującą z 15 500 osób. W sumie 195 PES współpracowało w 2018 r z 25 209 wolontariuszami.

Ponad ¾ badanych PES nie planuje

Tabela nr 4.

Statystyki dotyczące zatrudnienia w badanych PES.

Statystyki obliczone dla PES zatrudniających minimum 1 osobę.

	Pracujący ogółem	Pracujący na umowę o pracę	Pracujący na umowę cywilno-prawną	Zatrudnienie subsydiowane
N	316, N (l. os. >=1) =193	305, N (l. os. >=1) =142	298, N (l. os. >=1) = 157	293, N (l. os. >=1) 39
Średnia	16,70	15,19	6,12	9,44
Mediana	7,00	6,00	2,00	5,00
Maksimum	185	165	150	145
Suma	3224	2385	869	368

zmian w zatrudnieniu w 2019 r., natomiast 1/5 zamierza zwiększyć liczbę pracowników w roku badania.

W próbie znalazło się też 11 PES (4%), które będą zmuszone zredukować zatrudnienie. Najbardziej optymistyczne są w tym względzie spółki non profit, z których więcej niż połowa planuje zwiększyć zatrudnienie, najmniej optymistycznie podchodzą do tego stowarzyszenia (stanowią połowę PES chcących zredukować zatrudnienie oraz najmniejszy odsetek z wszystkich PES – 13% planuje zatrudnienie zwiększyć).

Dokładnie połowa badanych PES zadeklarowała, że w ostatnim roku ich pracownicy podnosili kwalifikacje zawodowe poprzez szkolenia kursy, doradztwo, studia, itp. (160 z 320 PES, które udzieliły odpowiedzi).

Na pytanie o to, w jakich dziedzinach potrzebne jest wsparcie edukacyjno- szkoleniowe dla pracowników organizacji, na

pierwszym miejscu od lat plasuje się **tematyka pozyskiwania środków finansowych** (40% PES), na drugim miejscu plasuje się **zapotrzebowanie na szkolenia z zakresu finansów i księgowości** (32%), na trzecim niemal po równo **szkolenia z marketingu i promocji** (25%) i szkolenia branżowe (23,5%). Najmniejszym zainteresowaniem w tegorocznym badaniu cieszyły się szkolenia z technik sprzedaży i zarządzania zasobami ludzkimi. 19% PES zadeklarowała, że pracownicy nie potrzebują wsparcia w zakresie podnoszenia kwalifikacji.

Demokratyczne zarządzanie w badanych podmiotach ekonomii społecznej dotyczy przede wszystkim członków PES, w dużo mniejszym stopniu pracowników.

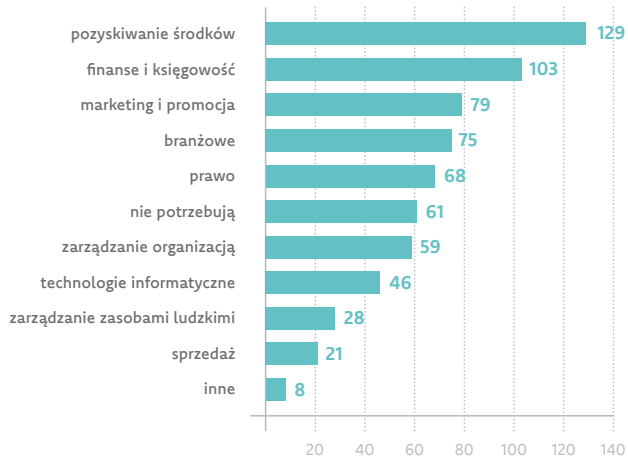
- członkowie mają duży wpływ na podejmowane decyzje w 58% PES, średni w kolejnych 21% PES, 18% PES dekla-

Tabela nr 5.

Statystyki dotyczące zatrudnienia w badanych PES.

Statystyki obliczone dla PES zatrudniających minimum 1 osobę.

	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem, które obecnie pracują	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem, które zaczęły pracę w PES w 2018 r.	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem, które zakończyły pracę w PES	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem, które znalazły zatrudnienie na otwartym rynku pracy
N	321, N (l. os. >=1) 71	303, N (l. os. >=1) 70	303, N (l. os. >=1) 50	299, N (l. os. >=1) 29
Średnia	6,87	3,87	2,96	2,69
Mediana	5,00	3,00	2,00	1,00
Maksimum	92	20	29	29
Suma	488	271	148	78

N = 320, odpowiedzi nie sumują się do N gdyż można było dokonać kilku wyborów.

ruje, że nie dotyczy ich kwestia demokratycznego zarządzania członków w podmiocie.

- pracownicy mają duży wpływ na decyzje w 22% PES, średni wpływ w 27% PES. Najczęstszą sytuacją jednak jest taka,

w której respondenci uznali, że ich podmiotu nie dotyczy kwestia włączania pracowników w podejmowanie decyzji – ma to miejsce w 40% PES, w kolejnych 11% pracownicy nie mają żadnego wpływu na decyzje w PES.

6. Współpraca sektora ekonomii społecznej z otoczeniem

Przedsiębiorstwa społeczne i inne podmioty ekonomii społecznej (bez jednostek reintegracyjnych)

Przedsiębiorstwa społeczne nie wyróżniają się na tle ogółu PES jeśli chodzi o skalę i poziom zadowolenia z efektów współpracy z samorządem, niemal tyle samo współpracowało z instytucjami publicznymi i było z niej zadowolonych (ok. 60%), niemal tyle samo nie podjęło współpracy z sektorem publicznym (ok. 15%).

Przedsiębiorstwa społeczne lepiej wypadają na tle ogółu PES w obszarze współpracy z biznesem – z firmami komercyjnymi nie podjęło współpracy 43% badanych PES i tylko 16% badanych przedsiębiorstw społecznych. 51% PS pozytywnie ocenia efekty kooperacji z biznesem, w przypadku PES – 35%. Wśród przedsiębiorstw społecznych nie wystąpił przypadek niezadowolenia z efektów współpracy z biznesem, wśród PES – 3% niezadowolonych. Należy jednak zaznaczyć, że wśród PS znalazł się duży odsetek ocen

Wykres nr 13.

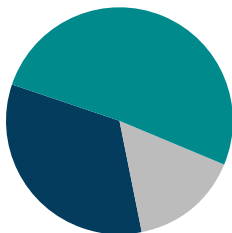
Współpraca badanych PS z biznesem.

51%

33%

16%

N = 45

- zadowoleni lub raczej zadowoleni (23)
- ani zadowoleni ani niezadowoleni (15)
- nie współpracowaliśmy (16)

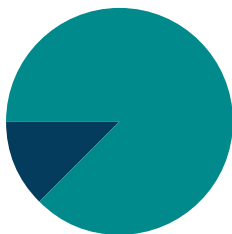
Wykres nr 15.

Współpraca badanych PS z OWES.

19%

3%

N = 48

- zadowoleni lub raczej zadowoleni (42)
- ani zadowoleni ani niezadowoleni (6)

Wykres nr 17.

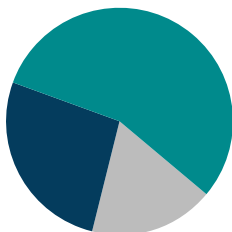
Współpraca badanych PS z innymi PES.

55%

27%

18%

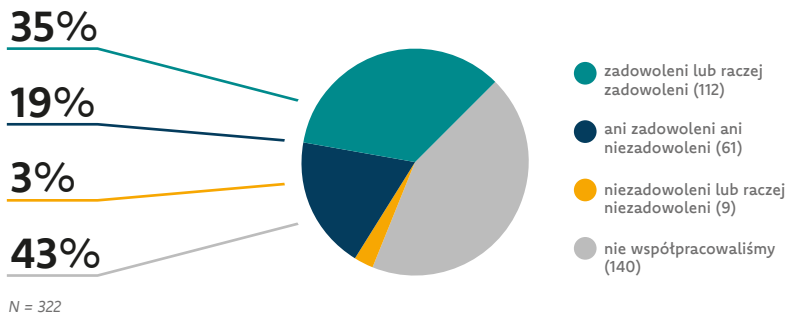
N = 45

- zadowoleni lub raczej zadowoleni (25)
- ani zadowoleni ani niezadowoleni (12)
- nie współpracowaliśmy (8)

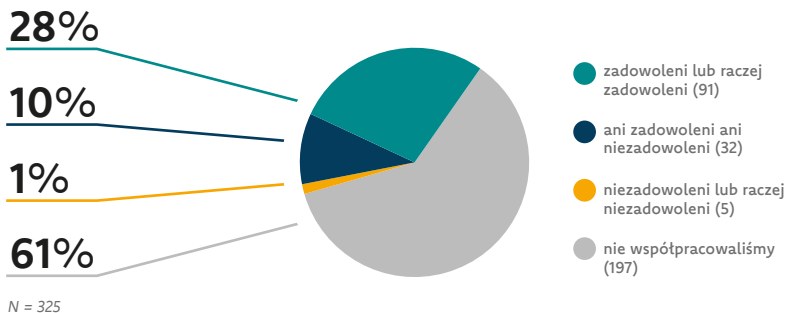
Wykres nr 14.

Współpraca badanych PES z biznesem.

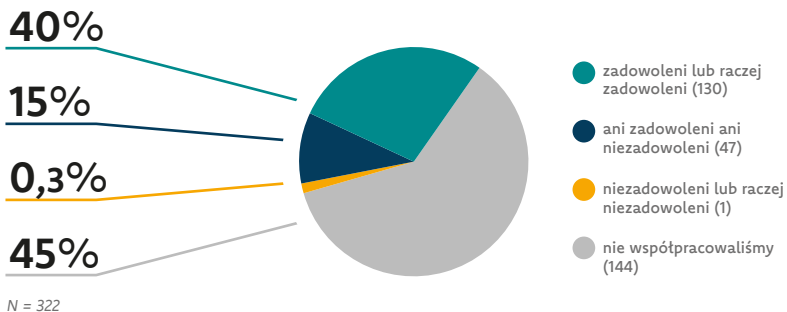
Wykres nr 16.

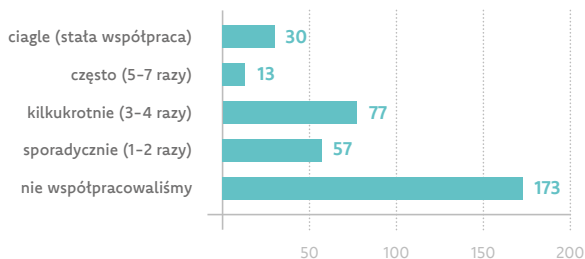
Współpraca badanych PES z OWES.

Wykres nr 18.

Współpraca badanych PS z innymi PES.

N=350

ambivalentnych – 1/3 (wśród PES – 19%).

Wszystkie badane przedsiębiorstwa społeczne współpracowały w 2018 r. z OWES (które weryfikują i nadają status przedsiębiorstwa społecznego), przy czym 88% PS jest zadowolona z efektów tej współpracy, reszta ani zadowolona ani niezadowolona. PES współpracowały z OWES na dużo mniejszą skalę – 39% badanych PES zadeklarowało taką kooperację, w tym 28% była zadowolona z jej efektów.

W grupie badanych PES duża część nie realizuje współpracy wewnątrzsektorowej – 45% badanych podmiotów nie podjęła współpracy z innym PES w 2018 r. Ci, którzy współpracowali w większości byli zadowoleni (40%), część miała ambivalentne odczucia co do efektów tej kooperacji (15%).

Badane PS w znacznie większym zakresie współpracują z innymi PES –

82%, w tym 55% zadowolonych z efektów współpracy.

Liczba partnerów i siła współpracy są w przypadku PES i PS porównywalne – **większość badanych współpracuje z niewielką ilością podmiotów i natężenie tej współpracy jest niewielkie.**

W obydwu grupach istnieje silna korelacja pomiędzy skalą współpracy mierzoną liczbą partnerów i jej natężeniem czyli częstotliwością kontaktów.

Istnieje statystycznie istotna korelacja¹³ pomiędzy liczbą partnerów a częstotliwością współpracy, innymi słowy – PES, które współpracują z większą ilością podmiotów współpracują częściej.

Jednostki reintegracyjne

Najważniejszym partnerem jednostek reintegracyjnych w obrębie sek-

13 Współczynnik korelacji Pearsona na poziomie 0,770

tora ekonomii społecznej były stowarzyszenia i fundacje (30 wskazań) **oraz warsztaty terapii zajęciowej** (29 wskazań). Organizacje pozarządowe jako pierwszoplanowy partner wskazane zostały przez CIS i KIS. WTZ były typem partnera wskazywanym najczęściej przez inne warsztaty (23 wskazania na 35 badanych WTZ) oraz zakłady aktywności zawodowej (4 wskazania).

Na pytanie o współpracę z innym podmiotem ekonomii społecznej negatywnie odpowiedziało 16 na 72 ankietowanych. **W najmniejszym stopniu z partnerami z sektora ES współpracowały kluby integracji społecznej** (9 na 28 wskazań). Biorąc pod uwagę kryterium organizacji prowadzącej, brak współpracy z innym PES zadeklarowały w większej mierze jednostki prowadzone przez JST (11 wskazań).

Najistotniejszą barierą współpracy wewnątrzsektorowej jednostek re-integracyjnych pozostaje obciążenie bieżącą działalnością statutową, a najmniej dotkliwą przeszkodą – braki kadrowe. Niepokojąca jest nadal relatywnie wysoka liczba wskazań dotyczących braku widocznych korzyści współpracy oraz woli współpracy potencjalnych partnerów ankietowanych. Na brak barier w rozwoju współpracy wewnątrzsektorowej wskazały w sumie zaledwie 4 badane podmioty (3 KIS prowadzone przez JST i 1 ZAZ).

Odpowiadając na pytanie dotyczące obszarów współpracy wewnątrzsektorowej, które były w 2018 r. korzystne dla rozwoju organizacji, badane podmioty (65) w największym stopniu wskazały na **wymianę dobrych praktyk** (37 deklaracji), a w dalszej kolejności na fundraising, podnoszenie kwalifikacji kadr oraz działania na rzecz

Tabela nr 6.

Partnerzy jednostek reintegracyjnych w sektorze ekonomii społecznej.

Źródło: Opracowanie własne.

Typ partnera	Liczba wskazań
spółka non-profit	0
CIS	5
KIS	5
klub sportowy	7
spółdzielnia socjalna	9
organizacja kościelna	10
ZAZ	11
WTZ	29
stowarzyszenie/fundacja	30

N= 72. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

Tabela nr 7.**Barierzy rozwoju współpracy wewnątrzsektorowej jednostek reintegracyjnych w 2018 r.** Źródło: Opracowanie własne.

Typ bariery	Liczba wskazań
deficyty kadrowe	6
brak wsparcia administracji publicznej	7
zbyt mała liczba PES	9
konkurencja wewnątrzsektorowa	11
brak woli współpracy	11
brak potrzeby współpracy	11
brak widocznych korzyści współpracy	15
brak środków finansowych	26
obciążenie bieżącą działalnością	35

N= 68. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

Tabela nr 8.**Obszary współpracy wewnątrzsektorowej istotne dla rozwoju jednostek reintegracyjnych.** Źródło: Opracowanie własne.

Typ bariery	Liczba wskazań
grupy zakupowe	2
działania rzecznicze	11
marketing produktów i usług	16
działania informacyjne	17
działania na rzecz beneficjentów	24
podnoszenie kwalifikacji kadr	24
fundraising	24
wymiana dobrych praktyk	37

N= 69. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

swoich beneficjentów (po 24 wskazania).

Z perspektywy swej działalności w 2018 r. 4 badane podmioty (2 ZAZ i 2 KIS) zadeklarowały, że nie widzą obszarów współpracy z innymi podmiotami ekonomii społecznej, które byłyby korzystne dla rozwoju ich organizacji.

Wśród przedsięwzięć realizowanych przez jednostki reintegracyjne wspólnie z partnerami lokalnymi w świetle ankiety dominowały inicjatywy o charakterze integrującym oraz partnerska realizacja projektów współfinansowanych ze środków zewnętrznych. W większym stopniu niż w poprzednich latach wskazano jednak na realizację

w 2018 r. partnerskich działań mających na celu aktywizację zawodową beneficjentów, jak np. organizację praktyk i staży zawodowych, czy szkoleń zawodowych.

Jeśli chodzi o aktywność jednostek reintegracyjnych na rzecz społeczności lokalnych to 29 z 72 ankietowanych podmiotów nie prowadziło tego typu działań (jest to najczęściej deklarowana odpowiedź na pytanie tego dotyczące). Oznacza to nie tylko **niski stopień zaangażowania jednostek reintegracyjnych w swych wspólnotach**, ale również jego spadek w porównaniu do poprzedniego roku objętego badaniem (w 2017 r. 25 z 75 ankietowanych podmiotów stwierdziło, że nie prowadziło żadnych działań na rzecz społeczności lokalnych).

Najbardziej zaangażowane w działania lokalne były warsztaty terapii zajęciowej, w przypadku których aktywność na rzecz swych społeczności zadeklarowało 30 z 35 podmiotów biorących

udział w badaniu. WTZ ponadto, tak samo jak w poprzednim roku objętym badaniem, zadeklarowały realizację wszystkich typów przedsięwzięć zaproponowanych w kafeterii odpowiedzi.

Wśród przedsięwzięć organizowanych przez jednostki reintegracyjne na rzecz społeczności lokalnych podobnie jak w poprzednich latach przeważają inicjatywy integrujące o charakterze pikników lub festynów (25 wskazań na 43 podmioty) oraz wydarzenia kulturalne (16 wskazań). Jednostki reintegracyjne w niewielkim stopniu angażowały się w organizację kampanii społecznych i informacyjnych (7 wskazań) oraz zajęć pozalekcyjnych (6 wskazań). W porównaniu do 2017 r. wzrosła liczba wskazań dotyczących organizacji pomocy materialnej dla członków lokalnej społeczności (10 wskazań na 43 podmioty w 2018 r., w 2017 r.: 6 deklaracji na 50 badanych).

Brak współpracy w 2018 r. z partnerami spoza sektora ekonomii społecznej zade-

Tabela nr 9.

Aktywność jednostek reintegracyjnych na rzecz społeczności lokalnych.

Źródło: Opracowanie własne.

Typ aktywności	Liczba wskazań
zajęcia pozaszkolne	6
kampanie społeczne i informacyjne	7
imprezy sportowe	10
pomoc materialna	10
organizacja wypoczynku	15
wydarzenia kulturalne	16
pikniki/festyny	25

N= 72. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

Tabela nr 10.

Partnerzy jednostek reintegracyjnych spoza sektora ekonomii społecznej.

Źródło: Opracowanie własne.

Typ partnera	Liczba wskazań
DPS	5
starostwo powiatowe	9
PCPR	14
lokalne mass media	14
ŚDS	15
PUP	16
ośrodek kultury/sportu	19
OPS	24
lokalni pracodawcy	26
urząd gminy/miasta	28

N= 72. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

klarowało 8 ankietowanych jednostek reintegracyjnych: 4 KIS, 3 WTZ oraz 1 ZAZ. Oznacza to **zmniejszenie zakresu współpracy międzysektorowej jednostek reintegracyjnych w porównaniu do 2017 r.** Wówczas brak współpracy międzysektorowej stwierdziło 5 jednostek na 75 badanych.

Najczęściej deklarowani partnerzy podmiotów reintegracyjnych spoza środowiska ekonomii społecznej to **urząd gminy** (28 wskazań), **lokalni pracodawcy** (26 wskazań) oraz **ośrodek pomocy społecznej** (24 wskazania).

W kontekście zadań z zakresu aktywizacji zawodowej realizowanych przez jednostki reintegracyjne **szczególnie niepokojący jest spadek w porównaniu do ubiegłego roku objętego badaniem liczby deklaracji dotyczących współpracy z pracodawcami** (w 2018 r. 26 na

72 jednostki wskazało na taką współpracę, podczas gdy w 2017 r. – 31 na 75). Ze środowiskiem pracodawców w 2018 r. współpracowały 4 z 8 ankietowanych CIS, 8 z 23 badanych KIS, 12 z 35 WTZ oraz 2 z 6 ZAZ.

Z perspektywy kompleksowości systemu wsparcia osób z niepełnosprawnościami w świetle badania mało optymistycznie przedstawia się również kwestia współdziałania WTZ z takimi placówkami wsparcia jak domy pomocy społecznej oraz środowiskowe domy pomocy. Z DPS w 2018 r. współpracowało 5 z 34 ankietowanych WTZ (w 2017 r. 7 z 37 badanych), a z ŚDS 10 z 34 WTZ (w 2017 r. - 16 z 37). Współpracę z powiatowymi centrami pomocy rodzinie również zadeklarowało mniej warsztatów - 11 podmiotów (w 2017 r. - 15).

Pozytywnym aspektem jest nieznaczny wzrost liczby podmiotów reintegracyjnych kooperujących

z powiatowymi urzędami pracy (z 12 deklaracji w 2017 r. do 16 deklaracji obecnie). Z PUP w 2018 r. współpracował 1 CIS, 5 KIS, 8 WTZ i 2 ZAZ.

W 2018 r. z OWES współpracowało zaledwie 12 z 68 badanych jednostek reintegracyjnych, które odpowiedziały na to pytanie. **Najczęstszą formą wsparcia OWES wykorzystywaną przez jednostki reintegracyjne w 2018 r. były szkolenia** (10 wskazań: 3 KIS, 3 CIS, 4 WTZ), 4 podmioty skorzystały z dofinansowania na realizację lokalnej inicjatywy w obszarze ekonomii społecznej (2 KIS i 2 WTZ), 1 WTZ z doradztwa specjalistycznego oraz 1 WTZ ze wsparcia coachingowego. Ze wsparcia OWES w 2018 r. nie skorzystał żaden ankietowany ZAZ.

W porównaniu do ubiegłego roku objętego badaniem możemy zauważyć nieznaczny wzrost liczby podmiotów reintegracyjnych korzystających z oferty szkoleniowej OWES (poprzednio 7), przy jednoczesnym zmniejszeniu liczby jednostek korzystających z usług doradczych (poprzednio 4). Na tej podstawie należy stwierdzić, że **nadal podmioty reintegracyjne w niewielkim stopniu są beneficjentami ośrodków wsparcia ekonomii społecznej.**

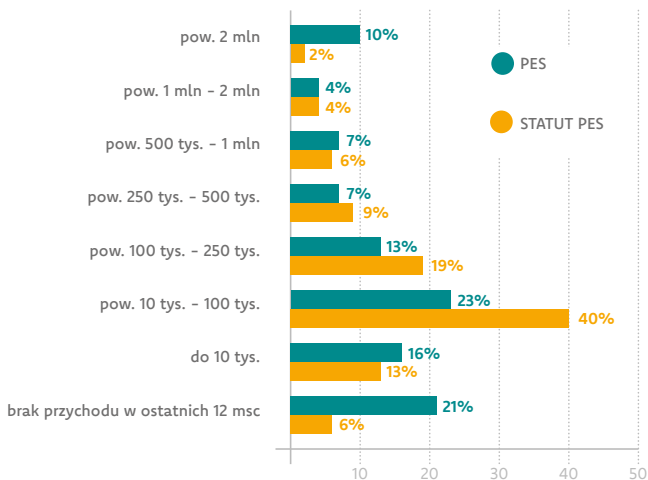

Działalność ekonomiczna. Bariery funkcjonowania i oczekiwania wobec systemu wsparcia

Przedsiębiorstwa społeczne i inne podmioty ekonomii społecznej (bez jednostek reintegracyjnych)

40% PS osiągnęło w 2018 r. przychody w przedziale 10-100 tys. zł. Nie jest to dużo, nadzieją napawa fakt, że PS to głównie organizacje młode – 38% działa nie więcej niż rok, kolejne 32% dłużej niż

rok, do 2 lat. Drugą najliczniejszą kategorią PS są te, których przychód był większy niż 100 tys. zł, ale nie przekroczył 250 tys. zł (19%). Różnica między przychodami PS a PES jest niekorzystna dla tej pierwszej grupy w przypadku kategorii najlepiej „zarabiających” (powyżej 500 tys. zł). Niepokojąca jest informacja o istnieniu przedsiębiorstw, które w 2018 r. nie osiągnęły przychodu (6%).

N dla PES = 269, N dla PS = 47.

Odsetek przychodu, który wygenerowała działalność ekonomiczna w przedsiębiorstwach społecznych jest znacznie wyższy niż dla ogółu PES – w przypadku stowarzyszeń i fundacji mających status PS średnia i mediana wynosiła w 2018 r. 50%. Pozostałe formy PS (spółdzielnie i spółki non profit) blisko w 100% generowały przychód z rynku.

Przedsiębiorstwa społeczne dużo bardziej optymistycznie patrzą na swoją finansową przyszłość niż PES – w odróżnieniu od PES, żadne nie obawia się pogorszenia swojej sytuacji finansowej, 2/3 za to spodziewa się jej poprawy.

Ponad 62% przedsiębiorstw społecznych, które odpowiedziały na pytanie o efekt ekonomiczny osiągnięty

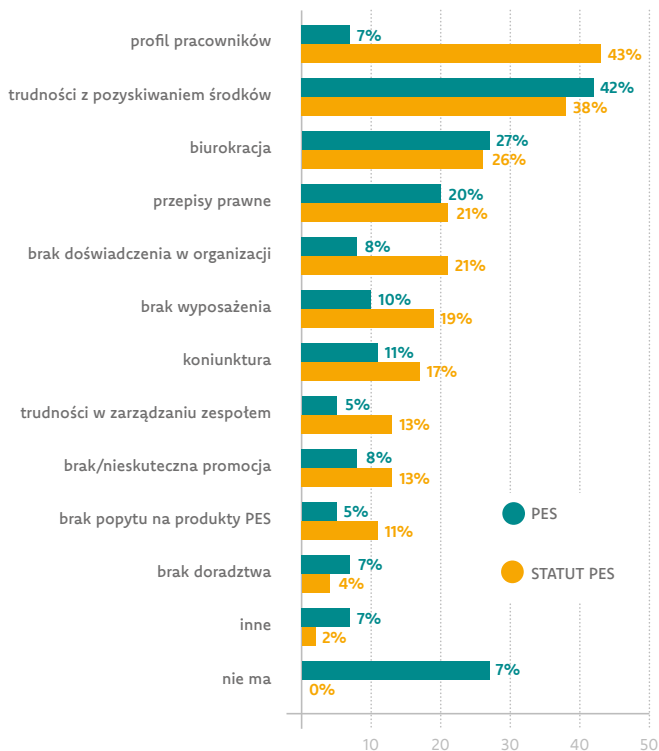
w 2018 r. odnotowała zysk z działalności (dla porównania – 37% ogółu PES), stratę odnotowało co dziesiąte PS (17% PES).

Można zauważyć kilka ciekawych różnic w sposobie postrzegania barier działania na rynku i przeszkód w zwiększeniu skali działalności ekonomicznej w przypadku PS i pozostałych PES:

- główną barierą działania dla badanych PS jest profil pracowników (dla 43%, w porównaniu z 7% dla ogółu PES),
- kolejną znaczącą różnicą jest wysoki odsetek PS przyznających, że nie posiadają doświadczenia w prowadzeniu tego typu działalności (21%PS w stosunku do 8% PES).
- Przedsiębiorstwa społeczne, zapewne

Wykres nr 21.

Główne bariery utrudniające zwiększenie skali działalności badanych PS na tle PES w 2018 r.

N dla PES = 316, N dla PS = 46.

przez to, że są młodymi organizacjami, wskazują na problem związany z brakiem wyposażenia (parku maszynowego czy środków transportu) – 19% PS w stosunku do 10% PES.

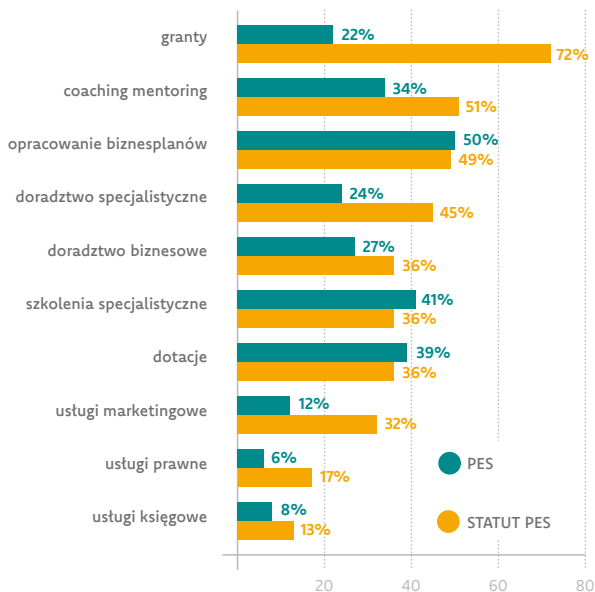
- O ponad 5pp. większy jest odsetek PS wskazujących problemy z zarządzaniem zespołem oraz na brak popytu na ofertę organizacji.

Pod kilkoma względami PS i PES nie różnią się od siebie – jedni i drudzy zauważają, że

barierą działania są trudności w pozyskaniu środków finansowych oraz biurokracja i przepisy prawne.

Warto zauważyć, że wśród przedsiębiorstw społecznych nie pojawiło się żadne, które zadeklarowałoby brak jakichkolwiek barier w funkcjonowaniu organizacji (27% PES tak uważa).

Zapotrzebowanie PS na wsparcie oferowane przez OWES kształtuje się następująco:

N dla PES = 316, N dla PS = 46.

- największą potrzebą badanych PS są dotacje – zadeklarowało tak 72% przedsiębiorstw społecznych (dla porównania 22% PES),
- istnieje potrzeba zapewnienia specjalistycznych szkoleń dla małopolskich PS w 2019 r. – na zainteresowanie tego typu wsparciem wskazało 51% PS,
- granty są atrakcyjną formą wsparcia dla połowy PS (i połowy PES),
- większym zainteresowaniem wśród PS cieszą się też usługi marketingowe (45% w stosunku do 24%),
- nieco mniejsze jest zapotrzebowanie badanych PS (w stosunku do ogółu PES) na usługi księgowe i prawne, choć wynosi 36%.

Jednostki reintegracyjne

Większość ankietowanych podmiotów, które odpowiedziały na pytanie dotyczące działalności ekonomicznej, nie prowadziła aktywności ekonomicznej (49 z 68). Prowadzenie tego typu działalności w 2018 r. zadeklarowało w sumie 19 badanych (w 2017 r. deklaracja ta dotyczyła 15 ankietowanych jednostek), z tego 4 podmioty prowadziły zarówno działalność gospodarczą, jak i działalność odpłatną z tytułu publicznego, 5 podmiotów wyłącznie działalność gospodarczą a 10 podmiotów wyłącznie działalność odpłatną z tytułu publicznego.

Podobnie jak w poprzednich dwóch latach objętych badaniem w 2018 r. **największą barierą dla rozwoju działalności ekonomicznej badanych jednostek był brak odpowiedniej liczby zleceń lub zamówień**. Na ten typ bariery wskazała ponad połowa badanych (10 na 19 podmiotów: 4 CIS, 3 WTZ oraz 3 ZAZ). Za tak samo istotną przeszkodę uznano **brak stabilności finansowej podmiotu** (2 CIS, 4 WTZ i 4 ZAZ). Relatywnie mniej niż w poprzed-

nich latach jako bariery w działalności ekonomicznej oceniane były czynniki tkwiące w potencjale ludzkim. W przeciwieństwie do wyników badania zeszłorocznego, tym razem 1 podmiot zadeklarował, że nie ma barier w rozwoju działalności ekonomicznej (w 2017 r. ani jeden podmiot prowadzący działalność ekonomiczną nie zadeklarował braku takich przeszkód).

Współpraca małopolskich samorządów z sektorem ekonomii społecznej

Charakterystyka JST uczestniczących w badaniu

Spośród 162 jednostek samorządu terytorialnego, które wzięły udział w ankiecie, 145 stanowiły gminy, w tym 99 gminy wiejskie (ze 121), 32 gminy miejsko-wiejskie (z 47) oraz wszystkie gminy miejskie (14). W badaniu udział wzięło też 17 z 19 powiatów.

Odrębne stanowisko pełnomocnika ds. organizacji pozarządowych, według deklaracji badanych, znajduje się tylko w 7 JST.¹⁴ W pozostałych jednostkach, na pytanie, jaki inny pracownik zajmuje się współpracą z NGO, odpowiedzi były zróżnicowane i obejmowały kompetencje niemal wszystkich działów i stopni awansu (od asystentów przez referentów, inspektorów po kierowników referatów, a nawet dyrek-

14 W 2 gminach miejskich, 2 gminach wiejskich, 2 powiatach i 1 gminie miejsko-wiejskiej.

torów wydziałów i zastępców wójta/burmistrza). Najczęściej był to jednak:

- pracownik z działu promocji,
- pracownik z działu kultury fizycznej i sportu,
- pracownik z działu spraw społecznych lub z ośrodka pomocy społecznej,
- pracownik z działu kultury,
- pracownik z działu edukacji,
- pracownik z działu pozyskiwania funduszy,
- sekretarz gminy.

94%, czyli 152 ze 162 badanych podjęło działania z organizacjami pozarządowymi lub innymi PES.

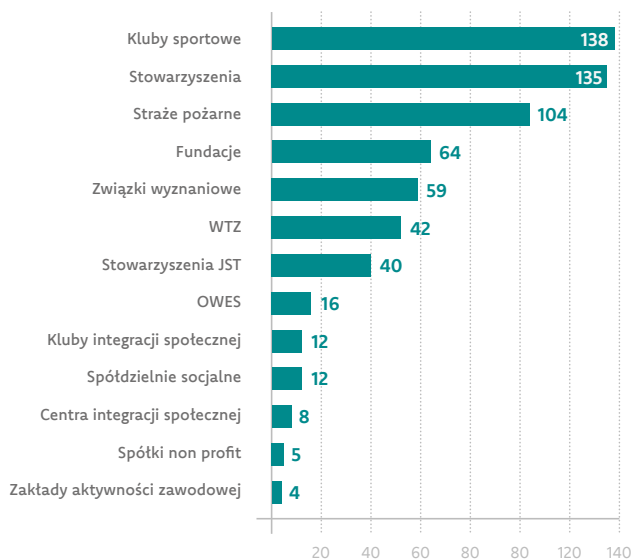
Należy zaznaczyć również, że w 2018 r. 9 gmin wiejskich i 1 miejska nie podjęły współpracy z powodu „braku PES na terenie gminy”.

Zakres podmiotowy i satysfakcja ze współpracy

Podmiotami, z którymi najrzadziej współpracowały małopolskie gminy i powiaty w 2018 r. były: zakłady aktywności zawodowej, spółki non – profit, centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, spółdzielnie socjalne (ponad 70% badanych JST nie podjęła z nimi współpracy).

Wykres nr 23.

Zadowolenie ze współpracy z określonymi typami PES.

N=152, odpowiedzi nie sumują się do N, gdyż można było zaznaczyć kilka odpowiedzi.

Trzeba przyznać, że jeżeli gminy i powiaty podejmują się współpracy z jakimś typem PES to są z niej zadowolone lub raczej zadowolone. Tylko w przypadku 1 gminy wiejskiej i 1 powiatu zadeklarowano niezadowolenie ze współpracy z klubami sportowymi oraz w przypadku 1 gminy wiejskiej – niezadowolenie ze współpracy z OWES.

Obszary współpracy

Jak co roku, tak i w ostatnim badaniu, **współpraca JST z PES odbywała się najczęściej w obszarze sportu, turystyki i rekreacji**. Wskazało na ten obszar 144 z 152 JST, które zaznaczyły, że współpracowały z PES w 2018 r. Ranking kolejnych najpopularniejszych obszarów współpracy nieodmiennie od lat układa się tak samo: na drugim miejscu znajduje się obszar współpracy związanej z kulturą i sztuką (w tym roku 96 wskazań), następ-

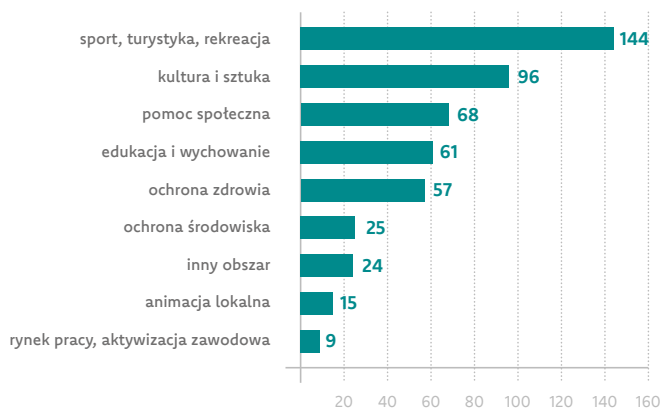
nie pomoc społeczna (68 wskazań), edukacja i wychowanie (61) i ochrona zdrowia (57 wskazań). Różnice w ww. obszarach między badaniem z roku 2017 i 2018 są minimalne (+/- 3 JST między ostatnimi latami).

Najrzadziej współpraca JST z PES odbywa się w obszarze rynku pracy/aktywizacji zawodowej (9 JST), animowania działań lokalnych (15 JST) oraz w obszarze ochrony środowiska (25 JST). Tu również widać podobieństwo między wynikami badań w perspektywie dwóch ostatnich lat.

Dla wszystkich jednostek samorządu terytorialnego sport, rekreacja i turystyka to ważny i wykorzystywany przez niemal wszystkie gminy oraz powiaty obszar współpracy. Poza tym obszarem można dostrzec pewne subtelne różnice w zależności od typu JST:

Wykres nr 24.

Obszary współpracy gmin i powiatów z PES w 2018 r.

N=152, odpowiedzi nie sumują się do N, gdyż można było zaznaczyć kilka obszarów.

- Dla powiatów najczęściej wybieranym obszarem współpracy (poza sportem, turystyką i rekreacją) była kultura i sztuka (15 z 17) i pomoc społeczna (13 z 17). Więcej niż połowa powiatów współpracuje z PES w dziedzinie zdrowia oraz edukacji i wychowania.
- Gminy miejskie w porównaniu z innymi typami JST relatywnie często współpracują w zakresie ochrony zdrowia, pomocy społecznej oraz edukacji i wychowania. Oczywiście sport i kultura są „obowiązkowymi” pozycjami współpracy z PES. To, czym się wyróżniają gminy miejskie to współpraca więcej niż 1/3 z nich w obszarze animacji lokalnej oraz w innych niewymienionych w kafeterii dziedzinach. Od lat niezmiennie gminy miejskie cechuje największa różnorodność obszarów współpracy z PES.
- Gminy miejsko-wiejskie relatywnie najczęściej (poza sportem) wskazują jako obszar współpracy z PES kulturę i sztukę (71% gmin tego typu), zapraszają też PES do działań w obszarze edukacji i wychowania (61%) oraz pomocy społecznej (48%). W obszarze edukacji i wychowania widać wzrost liczby tego typu gmin o ponad 20% na przestrzeni ostatnich dwóch lat (z 39% w 2017 r. do 61% w 2018 r.).
- Gminy wiejskie współpracują z PES zdecydowanie najczęściej w obszarze sportu (94%), następnie kultury i sztuki (53%). Po tych dwóch kategoriach pojawia się duża luka procentowa, po któ-

rej następuje pomoc społeczna z 36% udziałem gmin, które w tej dziedzinie nawiązują współpracę z PES. Pozostałe obszary są zdecydowanie słabo zagospodarowane.

Formy współpracy

Współpraca JST z PES może odbywać się w różnych formach. Część z nich wymieniona jest w art. 5 Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.¹⁵

Małopolskie JST i PES w 2018 r. współpracowały ze sobą w następujących formach (finansowych i pozafinansowych):

- Wspieranie PES w realizacji zadań publicznych wraz z udzielaniem dotacji na finansowanie realizacji tych zadań zadeklarowało 82% JST (wzrost o 3 pp w stosunku do 2017 r.);
- Wzajemne informowanie się o planowanych działaniach zadeklarowało 71% JST (spadek o 5 pp. przy zmianie pozycji z trzeciego miejsca na drugie);
- Konsultacje projektów aktów normatywnych dotyczących sfery zadań pożytku publicznego zadeklarowało 67% JST (spadek o 9 pp. w stosunku do 2017 r.);
- Udzielanie wsparcia lokalowego na preferencyjnych warunkach zadeklarowało 52% JST (spadek o 6 pp.);
- Powierzenie PES realizacji zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji zadeklarowało

¹⁵ Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 23 kwietnia 2003 roku z późn. zm. (Dz. U. z 2019 r. poz. 688, 1570)

N=152, odpowiedzi nie sumują się do N, gdyż można było zaznaczyć kilka obszarów.

wało 44% JST (spadek o 10 pp.);

- Wsparcie organizacyjno-merytoryczne dla PES (np. Punkt poradnictwa dla NGO) zadeklarowało 29% (wzrost o 5 pp. w stosunku do roku 2017).

Pozostałe formy współpracy takie jak regranting (4% JST), udzielanie pożyczek oraz gwarancji (12% JST), umowy partnerskie na realizację projektów (15% JST) i wspólne zespoły doradczo-inicjatywne (15%) są stosowane rzadko, choć we wszystkich ww. kategoriach (poza zespołami doradczymi) nastąpił znaczny przyrost liczby JST stosujących daną formę współpracy w stosunku do roku 2017.

Od siedmiu lat po raz pierwszy w tym roku widać różnice większe niż 5% w zakresie stosowanych form współpracy pomiędzy

dwoma ostatnimi latami. **O 10% spadł odsetek JST powierzających realizację zadań publicznych PES, widać też wyraźny spadek w przypadku stosowania konsultacji społecznych oraz udzielania wsparcia lokalowego. Wzrosła jednak liczba gmin organizująca na swym terenie wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla NGO, niemal dwukrotnie zwiększyła się liczba JST udzielająca pożyczek i stosujących regranting.** Może to wskazywać na powolną zmianę w kierunku wspierania PES w zdobywaniu „samodzielności” i profesjonalizacji działań.

Jeśli przeanalizujemy zagadnienie zależności form współpracy od typu JST, dostrzeżemy, że:

N=71. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

- gminy miejskie wyróżniają się w takich aspektach jak większa powszechność powierzania zadań publicznych do realizacji PES, preferencyjne wsparcie lokalowe dla PES, wsparcie organizacyjno-merytoryczne dla PES oraz przede wszystkim wielokrotnie częstsze niż w innych typach JST stosowanie pożyczek i gwarancji dla PES oraz zawieranie umów partnerskich celem realizacji wspólnych projektów,
- gminy miejsko-wiejskie częściej niż wiejskie i powiaty udzielają wsparcia lokalowego i wsparcia organizacyjno-merytorycznego PES, relatywnie najchętniej wspierają też organizacje w realizacji zadań publicznych,
- powiaty relatywnie najczęściej konsultują z PES dokumenty dotyczące zadań pożytku publicznego i tworzą zespoły doradcze, w skład których wchodzi PES. Nie stosują pożyczek i gwarancji oraz regrantingu.

Wsparcie samorządów dla jednostek reintegracyjnych

W świetle badania w 2018 r. obserwujemy nieznaczny spadek podmiotowego zakresu wsparcia jednostek reintegracyjnych przez samorządy lokalne. Ze wsparcia JST w 2018 r. korzystało 45 z 71 ankietowanych jednostek reintegracyjnych (w 2017 r. taką deklarację przekazało 49 podmiotów z 70 badanych). W największym stopniu były to podmioty działające na wsi (18 wskazań na 25 ankietowanych podmiotów) oraz w stolicy województwa (12 wskazań na 15 ankietowanych podmiotów). Biorąc pod uwagę kryterium organizacji prowadzącej, badanie wskazuje, że ze wsparcia JST w nieznacznie większym stopniu korzystały podmioty prowadzone przez organizacje pozarządowe (24 wskazania na 38 ankietowanych podmiotów, 63%) niż te, dla których organizatorem był samorząd (16 wskazań na 28 jednostek, 57%).

Wyniki ankiety wskazują, że jednostki prowadzone przez stowarzyszenia i fundacje były głównym beneficjentem wsparcia dotacyjnego (w szczególności były to WTZ - 12 na 18 wskazań), natomiast podmioty prowadzone przez JST korzystały w największym stopniu ze wsparcia w formie udostępnienia nieruchomości. W porównaniu z poprzednim rokiem objętym badaniem **nastąpił spadek liczby przedsięwzięć realizowanych przez samorząd wspólnie z podmiotem reintegracyjnym**: zaledwie 11 badanych podmiotów zadeklarowało tego typu formę wsparcia (w 2017 r. 20 podmiotów stwierdzało taką współpracę).

Potencjał sektora ekonomii społecznej w obszarze świadczenia usług społecznych i rozwoju lokalnego

W kontekście rozwoju współpracy gmin i powiatów z sektorem ekonomii społecznej niezmiernie istotną kwestią jest potencjał samych PES do świadczenia usług istotnych z punktu widzenia zadań gminy i powiatu, a więc usług społecznych w obszarze szeroko rozumianej pomocy społecznej, edukacji, bezpieczeństwa oraz rozwoju lokalnego:

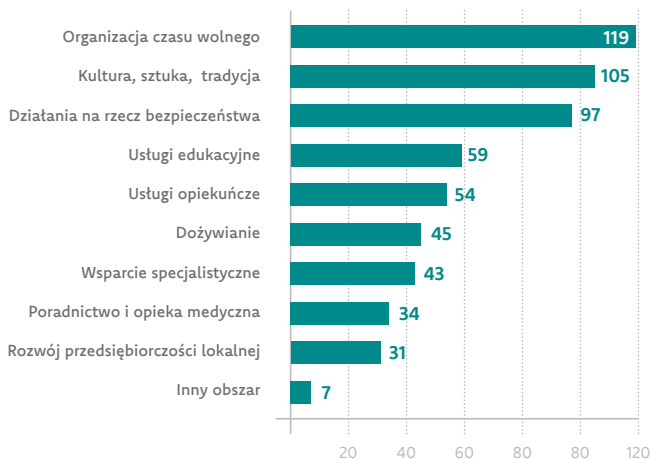
- jak co roku najwięcej JST deklaruje, że na terenie gminy/powiatu znajdują się podmioty zajmujące się organizacją wolnego czasu (we wszystkich gminach miejskich, 90% gmin miejsko-wiejskich i 4/5 gmin wiejskich oraz powiatów).
- na drugim miejscu pod względem dostępności znajdują się organizacje dzia-

łające na rzecz kultury, sztuki i edukacji (we wszystkich gminach miejskich, w ponad 80% powiatów i gmin miejsko-wiejskich oraz 67% gmin wiejskich).

- w 60% badanych JST znajdują się pozarządowe organizacje działające na rzecz bezpieczeństwa (deklarują tak wszystkie powiaty, połowa gmin miejskich oraz blisko 70% gmin wiejskich i miejsko-wiejskich).

Powyższe trzy typy usług są najbardziej popularne w małopolskich JST. Pozostałe obszary usług społecznych są zagospodarowane blisko dwukrotnie rzadziej:

- usługi edukacyjne gotowe są świadczyć PES w 36% JST (w ponad połowie powiatów, gmin miejskich i miejsko-wiejskich oraz tylko w 1/3 gmin wiejskich),
- usługi opiekuńcze, tak ważne z perspektywy opieki nad osobami niesamodzielnymi, często samotnymi, są dostępne w co trzeciej JST, przy czym w powiatach, gminach miejskich i miejsko-wiejskich sytuacja jest trzykrotnie lepsza niż na terenie gmin wiejskich,
- usługi związane z dożywianiem osób ubogich, niesamodzielnymi są dostępne w 28% JST, głównie w gminach miejsko-wiejskich (57%), w około połowie powiatów i gmin miejskich oraz tylko w co piątej gminie wiejskiej,
- wsparcie specjalistyczne, np. prawne oraz poradnictwo i opieka medyczna świadczone przez PES to rzadkość - dostępne są w ok. 1/4 JST, na szerszą skalę tylko w powiatach i gminach miejskich (w więcej niż połowie),
- działania na rzecz rozwoju przedsiębior-

N = 152, odpowiedzi nie sumują się do N, gdyż można było zaznaczyć kilka odpowiedzi.

czości są prowadzone przez PES w 19% JST, w tym w ponad połowie powiatów i 1/3 gmin miejskich, marginalnie na terenach wiejskich.

Ekonomia społeczna w lokalnych dokumentach strategicznych i programowych

STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO

Co roku pytamy małopolskie gminy i powiaty czy w obowiązującej w danym roku strategii rozwoju lokalnego (SRL)¹⁶ prze-

widziano współpracę z PES w konkretnych przedsięwzięciach na rzecz rozwoju gminy czy powiatu. Z badania wynika, że **w 2018 r. 40% JST przewidziało udział PES w rozwoju lokalnym**, 32% nie wie czy takie zapisy znalazły się w lokalnej strategii rozwoju, 15% deklaruje brak omawianych zapisów, a 13% brak aktualnej strategii. Odpowiedzi na to pytanie były zatem podobne jak w przypadku SRPS.

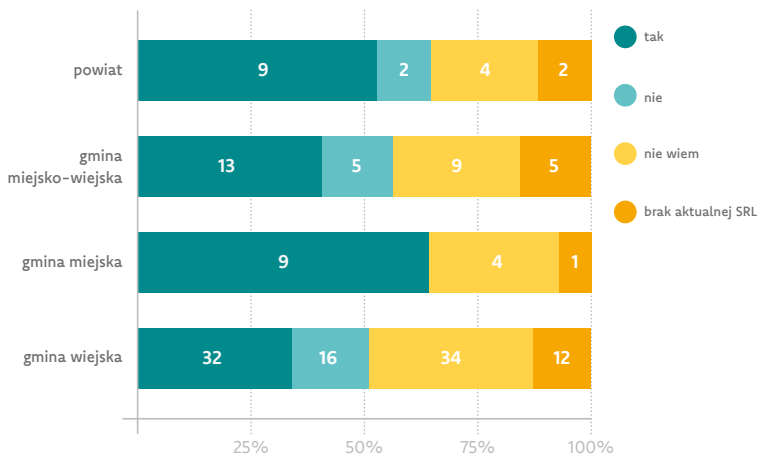
W przypadku SRL widać nieco większe zróżnicowanie odpowiedzi w zależności od typu JST niż w przypadku strategii rozwiązywania problemów społecznych (SRPS)¹⁷. Najczęściej PES jako partner współpracy

¹⁶ SRL to podstawowy dokument na szczeblu lokalnym, w obrębie którego zostają zaplanowane główne płaszczyzny rozwoju gospodarczego, społecznego oraz zmian w środowisku naturalnym.

¹⁷ SRPS to obligatoryjny dokument mający za zadanie ocenę sytuacji demograficznej i problemów społecznych w gminie/powiecie oraz zaplanowanie działań opiekuńczych, integrujących i aktywizujących osoby w trudnej sytuacji życiowej, jest miejscem, w którym ekonomia społeczna powinna być wykorzystana jako jedno z wielu

Wykres nr 28.

Zależność między typem JST, a posiadaniem zapisów o współpracy z PES w realizacji przedsięwzięć na rzecz rozwoju gminy/powiatu w strategii rozwoju lokalnego.

N = 157

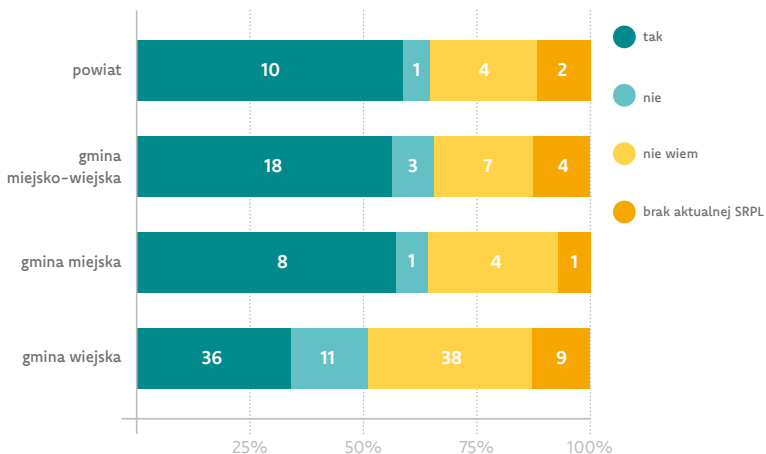
w rozwoju lokalnym ujmowany jest w gminach miejskich, następnie w powiatach; w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich taka sytuacja deklarowana jest przez ok. 1/3 pracowników.

STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

W 2018 r. w strategiach rozwiązywania problemów społecznych współpracę z PES przewidziało 46% JST. Bardzo liczna w tegorocznym badaniu była kategoria odpowiedzi świadczących o braku wiedzy w tym zakresie – co trzeci samorząd wybrał tę kategorię. 10% JST deklaruje, że SRPS nie przewidywała

w 2018 r. współpracy z PES przy rozwiązywaniu problemów społecznych, tyle samo JST zaznaczyło, że nie posiadało aktualnego dokumentu.

Relatywnie najwięcej SRPS zawierających zapisy o współpracy przy rozwiązywaniu problemów społecznych we współpracy z PES znajduje się w powiatach, gminach miejskich i miejsko-wiejskich (w ponad połowie), najmniej w gminach wiejskich. W tych ostatnich jest też największy odsetek odpowiedzi świadczących o tym, że pracownik odpowiedzialny za współpracę z organizacjami pozarządowymi i innymi PES nie wie, czy w SRPS te podmioty zostały ujęte do współpracy jako ważny partner realizacji strategii.

N = 157

ROCZNY PROGRAM WSPÓŁPRACY Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

Z punktu widzenia stymulowania rozwoju podmiotów ekonomii społecznej w wymiarze lokalnym ważną jest odpowiedź na pytanie, czy w rocznych programach współpracy z organizacjami pozarządowymi (RPW)¹⁸ przewidziano działania wspierające rozwój istniejących w gminie/powiecie PES (poprzez wsparcie finansowe i/lub pozafinansowe).

Jak co roku, zdecydowana większość re-

spondentów udzieliła odpowiedzi twierdzącej na to pytanie (86% JST); 9% samorządów zadeklarowało brak przewidzianych w programie działań wspierających PES (10 gmin wiejskich, 2 powiaty i po 1 gminie miejskiej i miejsko-wiejskiej). Tylko 2 gminy wiejskie nie posiadały w 2018 r. RPW (zdecydowanie mniej niż w przypadku strategii rozwoju lokalnego i strategii rozwiązywania problemów społecznych).

Włączając wszystkie przypadki do analizy, dostaliśmy dane świadczące o tym, że średnia kwota w budżetach małopolskich gmin i powiatów przeznaczona na realiza-

¹⁸ Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek tworzenia programów współpracy z organizacjami pozarządowymi. Powinien on dotyczyć szerokiego spektrum organizacji pozarządowych, uwzględniać różnorodne formy współpracy samorządu z organizacjami (finansowe i niefinansowe) i powstawać w trybie konsultacji społecznych. Tworzenie tego dokumentu ma zatem szansę stać się elementem nawiązywania współpracy między lokalnie działającymi podmiotami ekonomii społecznej, a gminą/powiatem.

Tabela nr 11.

Statystyki opisowe dotyczące środków finansowych przeznaczonych w 2018 r. na realizację RPW przez badane JST.

	N = 153	N = 143 (bez przypadków odstających)
Średnia	1 339 940,6	530 702
Mediana	130 000	135 000
Dominanta	30 000	30 000
Minimum	0	182
Maksimum	99 734 452	8 855 579

cję rocznych programów współpracy wynosi 1,34 miliona zł, mediana 130 tys. zł, a dominanta – 30 tys. zł. Jednak bliższa analiza statystyk przynosi ważną informację, że w badanej próbie znalazły się przypadki bardzo mocno zniekształcające ww. statystyki opisowe¹⁹. Po usunięciu z analizy przypadków odstających znacząco zmieniły się statystyki opisowe – do 530,7 tys. zł obniżyła się średnia, mediana wzrosła do 135 tys. zł, dominanta pozostała bez zmian.

Po rekodowaniu zmiennej ilościowej na zmienną przedziałową otrzymujemy wiele mówiący obraz tego, jak różnią się między sobą JST w zakresie planowania i wydatkowania środków finansowych na współpracę z PES. Do analizy zostały włączone wszystkie obserwacje, również przypadki odstające.

Najliczniejszą grupę JST stanowią te, które zaplanowały w swoich rocznych programach kwoty pow. 500 tys. zł. Jest to kategoria zawierająca średnią wynoszącą 530

tys. zł (po usunięciu wartości odstających). Z roku na rok ta kategoria – przeznaczających więcej niż pół miliona na współpracę z NGO - zwiększa się. Drugą najliczniejszą kategorią były JST dysponujące kwotami w przedziale pow. 100 tys. zł – 250 tys. zł. Warto również zwrócić uwagę, że JST przeznaczających mniej niż 10 tys. zł jest w tego rocznym badaniu niewiele, znacząco mniej niż w ubiegłych latach.

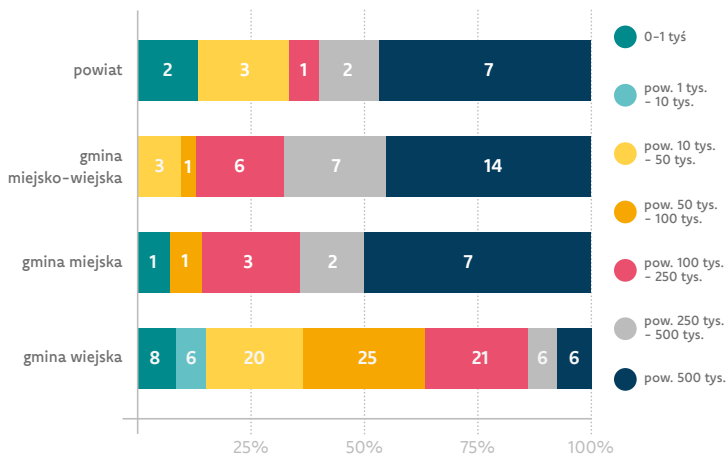
Zależności pomiędzy typem JST a wysokością środków przeznaczanych na współpracę z NGO prezentuje poniższy wykres.

Inicjatywa lokalna, fundusz sołecki, budżet obywatelski oraz klauzule społeczne w zamówieniach publicznych

INICJATYWA LOKALNA

Na pytanie, czy w 2018 r. wpłynęły do gminy wnioski o realizację inicjatywy lokalnej, 10% ankietowanych odpowiedziało,

¹⁹ maksymalna zadeklarowana kwota wynosi bowiem blisko 99,7 mln zł (duża gmina miejska), cztery JST zaznaczyło „0” zł przeznaczane na ten cel, kolejne 3 symboliczne kwoty – 1 zł.

że nie ma takiej wiedzy, natomiast kolejne 75% stwierdziło, że nie wpłynął żaden wniosek. Z puli pozostałych 15% JST, w 10% przypadków wniosków było więcej niż jeden. Wyniki pokazują, że **inicjatywa lokalna jest rzadko stosowanym instrumentem w małopolskich samorządach**, trudno jednak powiedzieć czy powodem tego jest małe zainteresowanie mieszkańców i organizacji tym instrumentem czy brak zainteresowania samorządu wspieraniem tego typu aktywności.

Relatywnie najczęściej inicjatywy lokalne składane są przez mieszkańców w gminach miejskich (w 1/3 gmin tego typu został złożony 1 lub więcej wniosków).

Wszystkie badane powiaty zadeklarowały brak zainteresowania inicjatywami lokalnymi na ich terenie.

FUNDUSZ SOŁECKI

W 2018 r. odsetek JST, które zabezpieczyły środki finansowe na realizację funduszu sołeckiego wyniósł 64% i był podobny jak w 2017 r. (61% JST). 24% gmin nie przewidziało odrębnej puli na realizację działań w ramach funduszu sołeckiego. Największe zainteresowanie funduszem sołeckim, mierzone deklaracją o zabezpieczeniu środków finansowych na ich realizację, było w gminach miejsko-wiejskich (94% tego typu gmin). Na drugim miejscu znajdują się gminy wiejskie (66% z nich przewidziało środki na fundusz sołecki). W tegorocznej edycji, pięciokrotnie częściej niż w badaniu za 2017 rok, **ponad połowa gmin miejskich zorganizowała fundusze dzielnicowe (miejskie odpowiedniki sołectw).**

Wykres nr 31.

Główne powody niestosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych. N = 155, odpowiedzi nie sumują się do N, gdyż można było zaznaczyć więcej niż 1 odpowiedź.

N = 155, odpowiedzi nie sumują się do N, gdyż można było zaznaczyć więcej niż 1 odpowiedź.

BUDŻET OBYWATELSKI

16% badanych małopolskich gmin i powiatów w 2018 roku zabezpieczyło środki na przygotowanie i realizację budżetu obywatelskiego.

Zdecydowana większość JST (69%) nie planowała w 2018 r. realizacji takiego przedsięwzięcia, a 15% nie posiadała wiedzy na interesujący nas temat. Warto zaznaczyć, że dane z tegorocznej edycji badania są niemal identyczne jak w badaniu za 2016 r. i 2017 r. (16% JST zaplanowało środki na budżet obywatelski).

Budżet obywatelski to domena gmin miejskich (8 z 14 zarezerwowała fundusze na ten cel) oraz gmin miejsko – wiejskich (13 z 32 co stanowi 41% tego typu gmin).

KLAUZULE SPOŁECZNE

W 2018 r. w Małopolsce tylko 15 JST zdecydowało się na wprowadzenie

zapisów o klauzuli społecznej do dokumentacji przetargowej,

co stanowi 10% gmin i powiatów, które odpowiedziały na to pytanie (w 2017 r. – 7%). Relatywnie najczęściej klauzule społeczne w 2018 r. stosowały gminy miejskie i powiaty (co piąta gmina tego typu i powiat). Z wyżej wymienionych 15 JST w 12 zgłosił się podmiot spełniający warunki klauzuli społecznej.

Zdecydowana większość gmin i powiatów (140 JST czyli 90%) nie zastosowała klauzul społecznych przy zleceniu zadań publicznych prywatnym wykonawcom w 2018 r. Główne powody, dla których tak się stało, to:

- brak wiedzy dlaczego w JST nie zastosowano klauzul społecznych (48 wskazań),
- brak wykonawców mogących skorzystać z klauzuli społecznej (39 wskazania),
- brak wiedzy jak w praktyce zastosować klauzule społeczne (35 wskazania),

- niejasne przepisy prawne dotyczące stosowania klauzul społecznych/ obawy przed interpretacją przepisów (26 wskazania),
- brak wiedzy na temat klauzul społecznych (12 wskazań),
- inne powody.

Warto zaznaczyć, że ranking tych odpowiedzi jest identyczny, a liczby wskazań poszczególnych przeszkód w stosowaniu klauzul bardzo podobne jak w badaniu z 2017 r.

Zestawienie materiałów źródłowych

1. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

- Wykorzystanie środków PFRON przez samorządy wojewódzkie i powiatowe na realizację zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

> Rok 2018 – *Tabela 6*. Dofinansowanie kosztów działania zakładów aktywności zawodowej art.35 ust.1 pkt 6.

> Rok 2018 – *Tabela 39*. Dofinansowanie kosztów organizowania i działania warsztatów terapii zajęciowej art. 35 ust. 1 pkt 8.

- Dofinansowanie kosztów działania warsztatów terapii zajęciowej art.35a ust.1 pkt 8 - rok 2018.
- Kwota wydatkowana ogółem na działanie, wysokość dofinansowania PFRON.
- Migracja uczestników warsztatów terapii zajęciowej według stanu na koniec 2018 roku.
- Zbiorcza informacja dotycząca wybranych kosztów działalności WTZ w 2018 roku - województwo małopolskie.

2. Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych

- Sprawozdania wojewodów INF - ZPCh -ZAZ za II półrocze 2016, 2017 i 2018 r.

- Baza adresowa WTZ.

3. Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie

- Rejestr jednostek organizacyjnych, którym Wojewoda Małopolski nadał status Centrum Integracji Społecznej.
- Rejestr Klubów Integracji Społecznej prowadzony przez Wojewodę Małopolskiego.
- Wykaz zakładów aktywności zawodowej działających na terenie województwa małopolskiego.

4. Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego w Krakowie

- Zakłady Aktywności Zawodowej w Małopolsce.
- Finansowanie zakładów aktywności zawodowej w latach 2017-2018 oraz symulacja w 2019 roku ze środków w dyspozycji Województwa Małopolskiego.

5. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej - Centralna Aplikacja Statystyczna

- Sprawozdanie Centrum Integracji Społecznej za rok 2018.
- Działalność KIS w 2018 r.

Wydawca:

**REGIONALNY OŚRODEK
POLITYKI SPOŁECZNEJ W KRAKOWIE**

ul. Piastowska 32, 30-070 Kraków

www.es.malopolska.pl